

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

الربما
علیهما صابا

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

پیش

دعایان به اجابت برسید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چه کنیم دعايمان به اجابت برسد؟

نویسنده:

موسسه پیام امام هادی علیه السلام

ناشر چاپی:

موسسه پیام امام هادی (علیه السلام)

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۸	چه کنیم دعایمان به اجابت برسد؟
۸	مشخصات کتاب
۸	اشاره
۱۲	مقدمه
۱۶	بخش اول: بررسی واژه ی دعا و تشویق به دعا در قرآن و روایات
۱۶	اشاره
۱۸	فصل اول: بررسی واژه دعا
۱۸	اشاره
۱۹	جمع بندی
۲۲	فصل دوم: تشویق به دعا در قرآن کریم و سخنان معصومین علیهم السلام
۲۲	اشاره
۲۲	آیات قرآن کریم
۲۳	احادیث معصومین علیهم السلام
۲۹	بخش دوم: ارکان استجاب دعا
۲۹	اشاره
۳۱	ارکان استجاب دعا
۳۱	اول - قطع امید از غیر خدا
۳۲	دوم - مورد دعا از امور انجام شدنی باشد نه محال
۳۳	سوم - ایمان به اولیاء خدا
۳۷	بخش سوم: آداب دعا
۳۷	فصل اول: آداب پیش از دعا
۳۷	۱ - پاکیزگی جسم و روح
۳۸	۲ و ۳ - استعمال بوی خوش و صدقه دادن

فصل دوم: آداب هنگام دعا ۳۹

۱ - رو به قبله بودن ۳۹

۲ - دعا کردن با امید و ترس ۴۱

۳ - استمرار بخشیدن و اصرار بر دعا ۴۱

۴ - ذکر نمودن حاجت ها ۴۳

۵ - خشوع در دعا ۴۳

۶ - توکل در دعا ۴۴

۷ - خالی کردن قلب از بیماری های درونی ۴۴

۸ - ستایش خداوند قبل از بیان حاجت ۴۵

۹ - شروع دعا با صلوات بر محمد و آل محمد علیهم السلام ۴۷

۱۰ - گریستن در حال دعا ۴۷

۱۱ - اعتراف به گناهان ۴۸

۱۲ - توجه به مقام و منزلت ربوبی ۴۹

۱۳ - دعا در حال عافیت و شادمانی ۴۹

۱۴ - دعا به برادران دینی ۵۰

۱۵ - بلند کردن دست ها هنگام دعا ۵۱

۱۶ - در دست داشتن انگشتر عقیق یا فیروزه ۵۲

۱۷ - خوش بین بودن به خداوند ۵۳

۱۸ - خواندن دعا در زمان های تعیین شده ۵۳

۱۹ - خواندن دعا در مکان های تعیین شده ۵۳

۲۰ - دعا در تنهایی و خلوت ۵۳

۲۱ - دعا همراه با دیگران ۵۴

فصل سوم: آداب پس از دعا ۵۷

۱ - کشیدن دو دست به سر و صورت پس از دعا ۵۷

۲ - صلوات بر محمد و آل محمد علیهم السلام پس از دعا ۵۷

۳ - قرائت این ذکر پس از دعا ۵۸

۵۸	۴ - پرهیز از گناه بعد از دعا
۶۱	بخش چهارم: اموری که در تسریع اجابت دعا اثر دارد
۶۱	اشاره
۶۴	رعایت چند نکته
۶۴	الف) متن دعا
۷۱	ب) زمان دعا
۷۱	اشاره
۷۱	۱) ماه مبارک رمضان
۷۱	۲) شب و روز جمعه
۷۲	۳) شب نیمه ی شعبان
۷۳	۴) شب قدر
۷۳	۵) دعا بعد از نماز و بعد از صدقه
۷۴	۶) وقت افطار
۷۴	۷) سایر زمان ها
۷۶	ج) مکان دعا
۷۹	د) حالت دعا کننده
۸۱	بخش پنجم: دعا کنندگان به چند دسته تقسیم می شوند
۸۱	حکیم جلوه رحمة الله در «رِسَالَةٌ فِي بَيَانِ اسْتِجَابَةِ الدُّعَاءِ» دعاکنندگان را سه قسم می کند که بطور خلاصه نقل می کنیم:
۸۱	اشاره
۸۲	*گروهی که دعایشان مستجاب است
۸۲	*گروهی که دعایشان به مرحله اجابت نخواهد رسید
۸۶	بخش ششم: چند پرسش و پاسخ
۱۰۲	منابع تحقیق
۱۰۴	درباره مرکز

چه کنیم دعایمان به اجابت برسد؟

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور: چه کنیم دعایمان به اجابت برسد؟/موسسه پیام امام هادی علیه السلام

مشخصات نشر: قم: پیام امام هادی علیه السلام، ۱۳۸۹

وضعیت فهرست نویسی: در انتظار فهرست نویسی (اطلاعات ثبت)

یادداشت: چاپ اول

شماره کتابشناسی ملی: ۲۵۰۵۹۹۱

ص: ۱

اشاره

بسم الله الرحمن الرحيم

در جهان پیرامون ما، هر کاری ابزاری دارد و با هر ابزاری کار مخصوصی را می توان انجام داد، به طور مثال با چشم می توان دید، با گوش می توان شنید، با عقل می توان فکر کرد و... به فرموده امام صادق علیه السلام

«أَبَى اللَّهُ أَنْ يُجْرِيَ الْأَشْيَاءَ إِلَّا بِأَسْبَابٍ»^(۱) خداوند اجرا نمی کند کارها را مگر با ابزار آنها.

دعا، خواستن بنده از خداوند است و این وسیله ای است که بنده به کمک آن می تواند خواسته ی خود را از خداوند متعال بخواهد تا خداوند اجابت نماید.

کارایی دعا به اندازه ای است که با آن می توان مقدرات الهی را تغییر داد و أجل را باز گرداند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

«إِنَّ الْحَيْدَرَ لَا يُنْجِي مِنَ الْقَدَرِ، وَلَكِنْ يُنْجِي مِنَ الْقَدْرِ الدُّعَاءُ»^(۲) پرهیز و مواظبت، (انسان را) از مقدرات نمی رهاند و لکن با دعا می توان مقدرات را تغییر داد.

روایات بسیاری داریم که دعا را از اسباب و مقدرات الهی بر شمرده است

«إِنَّ الدُّعَاءَ مِنَ الْقَدْرِ»^(۳)، بنابراین دعا خود از ابزارهایی به شمار می آید که در مقدرات و سرنوشت بندگان مؤثر است.

خداوند سبحان از باب رحمت و لطف خود به طور مستقیم،

ص: ۵

۱- ((۱)) کافی: ج ۱، ص ۱۸۳، ح ۷.

۲- ((۲)) دعوات راوندی: ص ۲۸۴، ح ۴.

۳- ((۳)) المیزان: ج ۲، ص ۴۱.

دعای دعاگویان را پذیرفته و آن را اجابت می نماید.

«أَجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ» (۱)

«هنگامی که دعا کننده (مرا بخواند)، من او را اجابت می نمایم».

پس این وسیله هیچ گونه منافاتی با مقدرات الهی ندارد، زیرا دعا نیز از سنخ اسباب و از مقدرات است، مثلاً اگر مقدر شده باشد مصیبتی به انسانی وارد شود، آن شخص می تواند با دعای خود و اجازه ی خداوند، مانع این مصیبت گردد (۲).

در این جا ذکر این نکته جالب است که بیشترین و عمده ترین معجزات پیامبران، به قبول دعای آنها برگشت می کند، یعنی آنها از خدا خواسته اند، خداوند هم دعای آنها را قبول کرده و توان آوردن معجزه را به آنان داده است، به طوری که هیچ عقلی به صورت معمول نمی تواند سبب آنرا درک کند (۳). همه ی مطالب فوق انگیزه ای گردید تا مؤسسه ی امام هادی علیه السلام را برآن دارد که پیرامون نقش و اهمیت دعا و این که چه کنیم دعایمان به اجابت برسد و پاسخ به بعضی از سؤالات پیرامون دعا از نگاه قرآن کریم و زبان ارزشمند ائمه اطهار علیهم السلام رساله ای تألیف نماید.

این نوشتار اندک در شش بخش گرد آمده که امید است مورد رضایت امام عصر (عجل الله تعالی فرجه) قرار گیرد.

بخش اول: بررسی واژه ی دعا و تشویق به دعا در قرآن و روایات

بخش دوم: ارکان استجاب دعا

ص: ۶

۱- (۱) - بقره: آیه ۱۸۶.

۲- (۲) - «الدعا یرد القضاء المبرم» «دعا قضای حتمی الهی را بر می گرداند». خصال: ص ۶۲۰، ضمن ح ۱۰ (حدیث اربعماه).

۳- (۳) - المیزان: ج ۲، ص ۴۳، ذیل آیه ۱۸۶.

بخش سوم: آداب دعا

بخش چهارم: اموری که در تسریع اجابت دعا اثر دارند

بخش پنجم: دعا کنندگان به چند دسته تقسیم می شوند

بخش ششم: چند پرسش و پاسخ

در اینجا از محققین و همکاران در مؤسسه‌ی امام هادی علیه السلام و کمیته‌ی حمایت و نظارت بر فعالیت مراکز فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و تمامی عزیزانی که ما را در تهیه‌ی این مجموعه یاری رساندند تقدیر و تشکر می‌نمائیم و از کلیه‌ی خوانندگان کتاب، التماس دعا داریم.

والسلام

مؤسسه‌ی امام هادی علیه السلام

شهریور ماه ۱۳۸۹

ص: ۷

بخش اول: بررسی واژه‌ی دعا و تشویق به دعا در قرآن و روایات

اشاره

به نظر می‌رسد که ابتدا اندکی پیرامون واژه‌ی دعا در دین مبین اسلام صحبتی به میان آید. زیرا دعا تنها در اسلام نبوده و ادیان قبل نیز با راهنمایی‌های پیامبران الهی، دعا می‌کردند.

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و ائمه‌ی معصومین علیهم السلام سبک و روش دعا و خواستن از خداوند را به طور دقیق به مسلمانان آموزش داده‌اند و مسلمین با ابزار دعا از خدای تبارک و تعالی خواسته‌ی خود را درخواست می‌نمودند.

بحث دیگری که در این بخش از آن سخن گفته شده، ارزش و جایگاه دعا در قرآن و سنت است. بطور خلاصه مباحثی که در بخش اول آمده شامل دو فصل است:

ص: ۹

اشاره

دعا به معنای خواندن و دعوت نمودن است.

خواندن و دعا کردن به این منظور است که دعاکننده می خواهد توجه کسی را که می خواند به سوی خود جلب نماید و به هدف خود برسد.

دعا غالباً با لفظ یا اشاره محقق می شود.

استجاب دعا به مفهوم پذیرفته شدن دعای دعاکننده از سوی کسی است که خوانده می شود.

دعای حقیقی وقتی محقق می شود که شخص خوانده شده، بتواند به دعاکننده، توجه کامل نموده و با علم و قدرتش خواست او را اجابت کند و این مخصوص ذات خداوند علیم و قدیر است که اجابت کننده ی حقیقی نیز اوست.

بنابراین بُتها که توجه و ادراک ندارند یا انسانها که توجه و ادراک دارند ولی قدرت بر آوردن نیاز دیگران را ندارند اگر خوانده شوند، به این عمل دعای حقیقی گفته نمی شود، بلکه دعائی صوری و ظاهری است.

دلیل این گفته را می توان آیه ای از قرآن قرار داد که خداوند در آن، حق دعا را منحصرأً برای خود دانسته و توان اجابت آن را از دیگران

نفی نموده است:

«لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ» (۱)

«و فراخوانی راستینی (دعای حقیقی) از آن اوست، معبودهایی را که (مشرکان) به جای خدا می خوانند، (هرگز) به دعوت آنها پاسخ نمی گویند».

آری، دعای حقیقی و صحیح، خواستن از خدا است و اجابت آن اختصاص به حضرت حق دارد، زیرا او شنونده دعای بنده، نزدیک به او و اجابت کننده ی آن دعا است، و اوست بی نیاز و صاحب علم و قدرت و رحمت

در این جا ذکر این نکته مفید است که دعا فقط صدا زدن و ندا کردن نیست، بلکه خواستن بنده از پروردگار است، خواه این تقاضا با لفظ و زبان باشد یا اشاره و قلب، با صدای آرام باشد یا صدای بلند، آنچه مهم است این که شخص دعاکننده باید به بندگی خود از یکسو و مقام ربوبیت خداوند از سوی دیگر توجه کامل داشته باشد یعنی از آنچه غیر خدا است قطع امید کند و نیاز خود را فقط از خدای خویش بخواهد.

جمع بندی

با توجه به اینکه مفهوم دعای انسان، به هدف جلب توجه خداوند و طلب رحمت و عنایت پروردگار انجام می شود، می توان گفت که عبادت در حقیقت نوعی دعا است، زیرا بنده خودش را در

ص: ۱۲

مقام بندگی، عبودیت و اتصال به مولایش قرار می دهد و این همان معنای دعائی است که خداوند متعال به آن اشاره فرموده است:

«ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ» (۱)

«بخوانید مرا تا [دعای] شما را اجابت کنم. همانا آنانکه از [دعا و] عبادت من اعراض و سرکشی کنند، به زودی با ذلت و خواری وارد دوزخ شوند».

باتوجه به این که در این آیه ی شریفه، اول تعبیر دعا و پس از آن لفظ عبادت آمده است می توان پی برد که حقیقت عبادت همان دعا است (۲).

تذکر: پیرامون این نکته که توسل به اولیاء خدا و شفیع قرار دادن آنها، منافات با خواستن حقیقی از خدای متعال ندارد، در بخش سوم کتاب توضیح آن به طور مشروح خواهد آمد.

ص: ۱۳

۱- ((۱)) غافر: آیه ۶۰.

۲- ((۲)) - المیزان: ج ۱۰، ص ۳۸-۳۹.

اشاره

قرآن و اهل بیت علیهم السلام، مردم را به دعا کردن و خواستن حوائج خود از خداوند تشویق کرده اند.

در اینجا بطور نمونه به چند آیه و روایت اشاره می کنیم.

آیات قرآن کریم

خداوند در سوره بقره خطاب به رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله می فرماید: «وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَابْنِي قَرِيبٌ
أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ» (۱).

«و (ای رسول ما) هنگامی که بندگانم درباره ی من از تو سؤال کنند (به آنان بگو) من نزدیکم و به خواسته ی دعا کننده هنگامی که مرا بخواند پاسخ می دهم. پس آنها نیز دعوت مرا اجابت کنند و به من ایمان بیاورند؛ باشد که راه یابند».

در آیه ای دیگر خطاب به کسانی که در عبادت خدا تکبر می ورزند

ص: ۱۵

چنین می فرماید: «وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ» (۱).

«پروردگار شما گفت مرا بخوانید، شما را اجابت می کنم. همانا کسانی که در عبادت من تکبر می ورزند، به زودی داخل جهنم می شوند درحالی که خوار و ذلیل هستند».

در این آیه نیز خداوند، نقش خویش را در اجابت دعا بیان می دارد که: «أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ» (۲).

«یا کیست که درمانده را، چون دعا کند و او را بخواند اجابت می کند و گرفتاری او را برطرف می سازد».

احادیث معصومین علیهم السلام

* پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

«الدُّعَاءُ مُخَّ الْعِبَادَةِ، وَلَا يَهْلِكُ مَعَ الدُّعَاءِ أَحَدٌ» (۳).

دعا مغز و روح عبادت است و با استفاده از دعا، هیچ کس هلاک نمی شود.

* پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

آیا می خواهید شما را به اسلحه و ابزارری که از دشمنان حفظتان کرده و روزیتان را زیاد نماید، راهنمایی کنم؟ گفتند: بلی ای رسول خدا، فرمود: شب و روز پروردگارتان را بخوانید و دعا کنید؛ بدرستی که دعا، سلاح مؤمن است

«فَإِنَّ سِلَاحَ الْمُؤْمِنِ الدُّعَاءُ» (۴).

ص: ۱۶

۱- (۱) - غافر: آیه ۶۰.

۲- (۲) - نمل: آیه ۶۲.

۳- (۳) - دعوات راوندی: ص ۱۸، ح ۸.

۴- (۴) - عده الداعی: ص ۱۶.

* امام صادق علیه السلام فرمود:

«الدُّعَاءُ كَهْفُ الإِجَابَةِ كَمَا أَنَّ السَّحَابَ كَهْفُ المَطَرِ».(۱)

دعا مخزن [گنجینه ی] اجابت است چنانکه ابر مخزن باران است.

* امام صادق علیه السلام فرمود:

«أَكْثَرُوا مِنْ أَنْ تَدْعُوا اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَدْعُوهُ، وَقَدْ وَعَدَ عِبَادَهُ الْمُؤْمِنِينَ الإِسْتِجَابَةَ...».(۲)

[این حالت در شما باشد که] خدا را بسیار بخوانید چون خداوند دوست دارد که بندگان مؤمنش او را بخواند و او نیز به آنان وعده اجابت داده است....

* امام صادق علیه السلام فرمود:

«... فَأَكْثِرْ مِنَ الدُّعَاءِ فَإِنَّهُ مِفْتَاحُ كُلِّ رَحْمَةٍ وَنَجَاحُ كُلِّ حَاجَةٍ وَلَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا بِالدُّعَاءِ وَأَنَّهُ لَيْسَ بِأَبْ يُكْثَرُ قَرَعُهُ إِلَّا يُوْشِكُ أَنْ يُفْتَحَ لِصَاحِبِهِ».(۳)

... بسیار دعا کن که دعا کلید هر رحمت و پیروزی در هر حاجتی است، هرگز به آنچه نزد خداوند است دست نخواهد یافت جز به وسیله دعا، و هیچ دری بسیار کوبیده نشود جز اینکه امید باز شدن آن نزدیک شود.

* امیر مؤمنان علیه السلام فرمود:

«مَا كَانَ اللَّهُ لِيُفْتَحَ بَابَ الدُّعَاءِ وَيَغْلِقَ عَلَيْهِ بَابَ الإِجَابَةِ».(۴)

امکان ندارد که خداوند در دعا را بگشاید و در اجابت را بر او ببندد.

ص: ۱۷

۱- (۱) کافی ج ۲ ص ۴۷۱ ح ۱

۲- (۲) کافی ج ۸ ص ۷ ح ۱

۳- (۳) کافی ج ۲ ص ۴۷۰ ح ۱

۴- (۴) عده الداعی ص ۲۹

* امیر مؤمنان علیه السلام فرمود:

«أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْأَرْضِ الدُّعَاءُ...» (۱).

محبوبترین کار در روی زمین نزد خداوند عز و جلّ دعا است....

* رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

«أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ الدُّعَاءِ...» (۲).

ناتوان ترین مردم آن کسی است که از دعا کردن ناتوان باشد...

* پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمود:

«مَا مِنْ شَيْءٍ أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ الدُّعَاءِ» (۳).

هیچ چیزی نزد خداوند متعال گرامی تر از دعا نیست.

* امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود:

«الدُّعَاءُ تُرْسُ الْمُؤْمِنِ» (۴).

دعا سپر (ی برای محافظت از) مؤمن است.

* مولای متقیان علی علیه السلام فرمود:

«أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْأَرْضِ الدُّعَاءُ» (۵).

محبوب ترین کارها نزد خداوند در زمین، دعا است.

* حضرت علی علیه السلام فرمود:

«ادْفَعُوا أَمْوَاجَ الْبَلَاءِ بِالدُّعَاءِ، مَا الْمُبْتَلَى الَّذِي قَدْ اشْتَدَّ بِهِ الْبَلَاءُ بِأَحْوَجَ إِلَى الدُّعَاءِ مِنَ الْمُعَافَى الَّذِي لَا يَأْمَنُ الْبَلَاءَ» (۶).

موج های بلا را با دعا دفع کنید چرا که شخصی که در عافیت است به دعا نیازمندتر است از کسی که گرفتار و در فشار می باشد زیرا او نیز در هر حال ایمن از بلا نیست.

- ١- (١) - كافي: ج ٢، ص ٤٦٧-٤٦٨، ح ٨.
- ٢- (٢) - عده الداعي: ٣٤ ص ٤١.
- ٣- (٣) - مكارم الأخلاق: ص ٢٨٣.
- ٤- (٤) - عده الداعي: ص ١٦.
- ٥- (٥) - مكارم الأخلاق: ص ٢٨٤.
- ٦- (٦) - دعوات راوندى: ص ٢١، ح ٢٣.

* امام زین العابدین علیه السلام فرمود:

«الدُّعَاءُ يُرَدُّ الْبَلَاءَ النَّازِلَ وَمَا لَمْ يَنْزَلْ» (۱).

دعا بلائی را که نازل شده و بلائی را که نازل نشده بر می گرداند.

* امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید:

□ «الدُّعَاءُ يُرَدُّ الْقَضَاءَ بَعْدَ مَا أُبْرِمَ إِبْرَامًا، فَأَكْثَرُوا مِنَ الدُّعَاءِ، فَبِإِنَّهُ مِفْتَاحُ كُلِّ رَحْمَةٍ، وَنَجَاحُ كُلِّ حَاجَةٍ، وَلَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِالْأَلْبَدَعَاءِ، وَلَيْسَ بَابٌ يَكْثُرُ قَرَعُهُ إِلَّا يُوشِكُ أَنْ يُفْتَحَ لِصَاحِبِهِ» (۲).

دعا قضای حتمی را برمی گرداند هرچند قضاء محکم و مسلم باشد، پس زیاد دعا کنید چرا که دعا کلید رحمت هاست و (وسیله ی) دست یابی به همه حاجت هاست، هیچ کس به نعمت های خاص که پیش خداست نمی رسد مگر با دعا. همانا کسی که درب منزلی را زیاد بزند امید است که آن درب به رویش باز شود.

* امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید:

«الدُّعَاءُ أَنْفَقَ مِنَ السَّنَنِ الْحَدِيدِ» (۳).

دعا، نافذتر از نوک نیزه آهنی است.

* امام موسی کاظم علیه السلام فرمود:

□ «عَلَيْكُمْ بِالْأَلْبَدَعَاءِ، فَإِنَّ الدُّعَاءَ وَالطَّلْبَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى يُرَدُّ الْبَلَاءَ، وَقَدْ قَدَّرَ وَقَضَى فَلَمْ يَبْقَ إِلَّا امْضَاؤُهُ، فَإِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَسُئِلَ صِرْفَهُ صِرْفَهُ» (۴).

دعا کنید، همانا دعا و خواستن (حاجت) از خداوند متعال، بلا را بر می گرداند (اگر) مقدر شده باشد و در مرحله ی قضاء هم تصویب شده باشد و فقط امضاء نشده باشد، هنگامی که بنده از خدا بخواهد بلاء را از او دور کند. خداوند دور می کند.

ص: ۱۹

۱- (۱) - عده الداعی: ص ۱۷.

۲- (۲) - مکارم الأخلاق: ص ۲۸۴.

۳- (۳) - کافی: ج ۲، ص ۴۶۹، ح ۷.

۴- (۴) - عده الداعی: ص ۱۷.

* امام رضا عليه السلام در حدیثی به اصحاب خود می فرماید:

«عَلَيْكُمْ بِسِلَاحِ الْأَنْبِيَاءِ، فَقِيلَ مَا سِلَاحُ الْأَنْبِيَاءِ؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الدُّعَاءُ»^(۱).

از سلاح انبیاء استفاده کنید، گفتند اسلحه پیامبران چیست؟ فرمود: دعا.

ص: ۲۰

۱- (۱) - بحار الأنوار: ج ۹۳، ص ۲۹۵، ضمن ح ۲۳.

در آیات نورانی قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام شرائطی برای اجابت دعا بیان شده که می تواند در ایجاد توجّه کامل به خدا، قطع امید از غیر او، رفع مانع و حجاب بین بنده و خدای متعال مؤثر باشد.

در این بخش به اموری پرداخته می شود که اسباب توجّهات خاصه حضرت حق و نزول رحمت او را بیشتر فراهم می نماید و شامل سه رکن زیر است:

الف - درخواست از خدا و قطع امید از غیر خدا

ب - دعا از امور انجام شدنی باشد نه محال

ج - ایمان به اولیاء خدا

ص: ۲۱

اول - قطع امید از غیر خدا

گفت حق سوی من کنید دعا تا اجابت کنم برای شما

خداوند متعال فرموده: «اذْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» (۱).

«مرا بخوانید [و از من بخواهید] تا دعای شما را اجابت نمایم».

و نیز فرموده: «أَجِيبْ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ» (۲).

«هرگاه دعاکننده ای مرا بخواند، به خواسته او پاسخ می دهم».

بنده در دعای خود باید به مقام والای حضرت باری تعالی توجه کامل داشته باشد، لذا اگر به اسباب ظاهری توجه نموده و تأثیر را از این اسباب بداند و از علت حقیقی و واقعی (خدا) غافل شود، دعایش مستجاب نخواهد شد (۳).

آنچه از این دو آیه ی شریفه فهمیده می شود این است که خدای بزرگ، دعای دعاکننده را بطور مطلق اجابت می کند و هیچ گونه شرطی برای استجاب دعا قرار نداده است؛ جز اینکه حقیقت دعا محقق شود و دعا منحصرأً به حضرت حق متوجه باشد (۴). بنده باید از هر آنچه غیر خدا است قطع امید کند و فقط خدای

ص: ۲۳

۱- (۱) - غافر: آیه ۶۰.

۲- (۲) بقره: آیه ۱۸۶.

۳- (۳) - مراجعه شود به المیزان: ج ۲، ص ۳۱-۳۲.

۴- (۴) - المیزان: ج ۱۱، ص ۳۱۸ ذیل آیه ۱۴ سوره رعد.

قادر را در نظر داشته باشد. خداوند متعال به حضرت داود علیه السلام وحی کرد: هر کس فقط به من روی آورد او را کفایت کنم و هر کس از من چیزی بخواهد به او عطا کنم و هر کس مرا بخواند او را اجابت کنم. (۱) البته معنی این سخن، نفی اسباب بین انسان و خدا یعنی رسول الله صلی الله علیه و آله و امامان معصوم علیهم السلام و اولیای الهی نیست چرا که توجه به این اسباب، مورد رضای خدای بزرگ است.

در نتیجه اگر بنده فقط به خدا پناه ببرد و از هر چه غیر او است قطع امید کند، دعایش مستجاب خواهد شد.

دوم - مورد دعا از امور انجام شدنی باشد نه محال

باید گفت بنده هر خواسته ای که داشته باشد از طرف حضرت حق تعالی اجابت می شود و تنها دعاهایی قبول نمی شود که ذاتاً محال و خلاف نظام آفرینش یا خلاف شرع باشد.

حضرت علی علیه السلام می فرماید: ای دعاکننده! سؤال مکن از آنچه وجود پیدا نمی کند (و محال است) و آنچه که حلال نیست

«يا صَاحِبَ الدُّعَاءِ لَا تَسْأَلْ مَا لَا يَكُونُ وَلَا يَحِلُّ» (۲).

مرحوم جلوه در رساله بیان استجابت دعا می گوید:

خواسته باید مضرّ به نظام کل نبوده بلکه نافع باشد. خواسته نباید معلق بر چیزی باشد که امر محال پیش آید. (۳) نیز در این زمینه، می توان به فرمایش امام صادق علیه السلام در پاسخ آن زندیق که منکر استجابت دعا شده بود استناد کرد که فرمود:

ص: ۲۴

۱- (۱) - بحار الأنوار: ج ۱۴، ص ۴۲، ح ۳۴.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۱۵۲.

۳- (۳) - برای اطلاع بیشتر می توان به «رساله فی بیان استجابته الدعاء: ص ۷۷» و «بحار الأنوار: ج ۹۳، ص ۳۲۴، باب ۱۸ المنع عن سؤال ما لا یحلّ و ما لا یكون...» مراجعه نمود.

گاهی بنده از خداوند هلاکت کسی را می خواهد که مدت عمرش تمام نشده است، یا باران می خواهد در وقتی که صلاح نیست در آن زمان بیارد، (اما خداوند اجابت نمی نماید) زیرا او مدبّر نظام کلّ آفرینش بوده و به تدبیر امور خلائق، آگاه است... (۱).

سوم – ایمان به اولیاء خدا

از دیگر شرایط اجابت دعا، پذیرفتن ولایت اولیاء الهی و ایمان به آنها است که در قبولی دعا نقش بسیار مؤثری دارد، لذا خداوند متعال دعای کسانی را اجابت می کند که در دلشان دوستی اولیاء الله وجود داشته باشد یا حداقل با آنان دشمنی نداشته باشند.

ذکر این مطلب در اینجا ضروری است که خداوند در هر برهه از زمان، اولیائی داشته و بندگان توسط آنان، با ذات احدیت ارتباط برقرار نمایند.

در زمان پیامبرانی چون آدم و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی علیهم السلام مردم به وسیله این پیامبران خود را به خداوند نزدیک می نمودند پس از بعثت رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله مردم موظف به پذیرش ولایت ایشان و سپس امامان بعد از پیامبر گردیدند. در حال حاضر ایمان داشتن یا همان پذیرفتن ولایت امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) از جمله ی ارکان استجابت دعا به شمار می رود.

محمد بن مسلم از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام روایتی به این مضمون نقل می کند که حضرت ایمان به اهل بیت علیهم السلام را در این زمان همانند ایمان مردم زمان عیسی علیه السلام به آن حضرت تشبیه می کنند و نقل می کنند، خانواده ای بود که بواسطه عبادت خدا و ایمان

ص: ۲۵

به عیسی ولی زمان دعای آنها مستجاب می شد، چون یکی از آنها در ولایت حضرت عیسی علیه السلام شک کرد خداوند متعال دعایش را مستجاب نکرد، آن مرد از آنچه اتفاق افتاده بود به حضرت عیسی علیه السلام شکایت کرد و از حضرت خواست تا دعا کند، حضرت عیسی علیه السلام وضو گرفت، نماز خواند و سپس دعا کرد، خداوند به او وحی کرد:

ای عیسی! (علت اینکه دعای این بنده را اجابت نکردم این بود که) از آن دری که باید بیاید نیامد. او از من (حاجت) می خواهد و دعا می کند در حالی که در قلبش به تو شک دارد، اگر آن قدر دعا کند تا اینکه گردنش قطع شود و بند بند انگشتانش بریزد، دعای او را اجابت نمی کنم (تا اینکه به تو ایمان قلبی بیاورد). سپس عیسی علیه السلام به آن مرد گفت: تو خدا را می خوانی و به پیامبرش شک داری؟

آن مرد گفت: ای روح الله و ای کلمه الله، به خدا سوگند چنین بود که گفتم؛ تقاضا می کنم از خدا بخواه که این شک را از من دور کند، سپس حضرت عیسی علیه السلام برای او دعا کرد و خداوند تفضل نموده شک او را از بین برد و به خاندان خود پیوست.

امام علیه السلام فرمود: ما اهل بیت نیز چنین هستیم، خداوند دعای بنده ای را که نسبت به ما شک داشته باشد قبول نمی کند. (۱) نقل است که امام هادی علیه السلام در حق مردی از دوستانشان دعا فرمود و مستجاب شد، مردی به نام فتح (که بظاهر خود را از دوستان آن حضرت معرفی می کرد اما در باطن طرفدار حضرت نبود) به آن مرد گفت: چون نزد حضرت رفتی دعا را بگیر و به من بیاموز. آن مرد گوید، نزد حضرت هادی علیه السلام آمدم، حضرت فرمود: فتح به ظاهر

ص: ۲۶

ادّعی ولایت ما می کند، ولی در باطن چنین نیست، دعا از آن دعاکننده ای است که ولایت ما اهل بیت علیهم السلام را داشته باشد

«الدُّعَاءُ لِمَنْ دَعَا بِهِ، بِشَرَطٍ أَنْ يُوَالِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ»^(۱).

پس ایمان به اولیاء خدا در هر زمان از ارکان استجابت دعا می باشد و ادعیه مهم که در تغییر مقدرات الهی مؤثر است با ایمان به ایشان به اجابت می رسد.

البته این شرط برای مستضعفین فرهنگی و فکری نیست که شرح و توضیح آن در این بخش نمی گنجد و در بخش آخر کتاب صفحه ۸۴ بطور فشرده خواهد آمد.

ص: ۲۷

۱- ((۱)) - بحار الأنوار: ج ۱۰۲، ص ۶۰، ذیل ح ۳.

۱ - پاکیزگی جسم و روح

در حدیث قدسی آمده است:

«طُوبَى لِمَنْ لَعِبِدَ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زَارَنِي فِي بَيْتِي» (۱) خوشا به حال بنده ای که خود را در خانه اش پاکیزه نماید، سپس مرا در خانه ام (مسجد) زیارت کند.

وضو گرفتن و غسل توبه، از موارد پاکیزگی جسم و روح است.

علاوه بر این پاکیزگی توبه کردن از گناهان و اموری که در پاکی و طهارت روح نقش دارند و پرهیز از اموری که در ناپاکی قلب و باطن مؤثرند (۲) و همچنین طعام و شرابی که انسان می خورد و می آشامد در قبولی دعا مؤثرند.

* رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید:

همانا خداوند فرشته ای دارد که هر شب در بیت المقدس ندا می دهد، هر کس (مال) حرامی را بخورد، خداوند نافله و اعمال واجب او را قبول نمی نماید. (۳)

ص: ۲۹

۱- ((۱)) عدّه الداعی: ص ۵۶.

۲- ((۲)) در آداب هنگام دعا ادب هفتم ص ۳۶ با توضیح بیشتر نیز خواهد آمد.

۳- ((۳)) - بحار الأنوار: ج ۱۰۳، ص ۱۶، ح ۷۲.

* امام صادق علیه السلام فرمود:

«مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُسْتَجَابَ لَهُ دَعْوَتُهُ فَلْيَطِّبْ مَكْسَبَهُ(۱)».

هر کس شادمان شود از اینکه دعایش به اجابت رسد باید کسب و کارش را پاک و حلال سازد.

۲ و ۳ – استعمال بوی خوش و صدقه دادن

یکی از اعمال امامان ما، استعمال عطر و بوی خوش در هنگام دعا کردن بوده است.

امام صادق علیه السلام می فرماید: پدرم هنگامی که حاجتی را از خداوند طلب می کرد آن را هنگام ظهر می خواست. در آن هنگام چیزی به عنوان صدقه می داد، بوی خوش استعمال می کرد، سپس به سوی مسجد به راه می افتاد و نیازهایش را از خداوند می خواست(۲).

ص: ۳۰

۱- (۱) - کافی: ج ۲، ص ۴۸۶، ح ۹.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۵۶.

از سیره ائمه اطهار علیهم السلام استفاده می شود که رو به قبله بودن از آداب هنگام دعا کردن است، علاوه بر آن، روایاتی از امامان مؤید آن است.

عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا أَهَلَ هَيْلًا شَهْرَ رَمَضَانَ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ أَهْلُهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ، وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، وَالْعَافِيَةِ الْمَجَلَّةِ، وَالرِّزْقِ الْوَاسِعِ، وَدَفْعِ الْأَسْقَامِ، اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا صِيَامَهُ وَقِيَامَهُ، وَتِلَاوَةَ الْقُرْآنِ فِيهِ، اللَّهُمَّ سَلِّمْهُ لَنَا، وَتَسَلِّمْهُ مِنَّا، وَسَلِّمْنا فِيهِ» (۱).

جابر می گوید امام باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله این گونه بود که چون هلال ماه رمضان پدیدار می شد رو به قبله می کرد و دست های خود را بالا می برد و می گفت: بارالها آن ماه را بر ما پدیدار کن با امنیت و آرامش و آسایش و صلح و آرامش و عافیت فراگیر و روزی گسترده و دفع بیماریها و گرفتاریها، بارالها، امساک و روزه گرفتن و شب زنده داری و تلاوت قرآن در این ماه را روزی ما فرما....

ص: ۳۱

* امام باقر علیه السلام فرمود:

«إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ وَأَنْتَ تُرِيدُ أَنْ تَجْلِسَ فَلَا تَدْخُلْهُ إِلَّا طَاهِرًا. وَإِذَا دَخَلْتَ فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ ثُمَّ ادْعُ اللَّهَ وَاسْأَلْهُ وَسَمَّ حِينَ تَدْخُلْهُ، وَاحْمَدِ اللَّهَ وَصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ (۱)».

هرگاه وارد مسجد شدی که خواستی در آن بنشینی وارد نشو مگر با طهارت و پاکی و چون داخل شدی رو به قبله کن و خدا را بخوان و از او بخواه و هنگام ورود به مسجد بسم الله بگو و خدا را ستایش نما و بر پیامبر و خاندانش درود فرست.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله خالد بن ولید را برای انجام مأموریت بسوی قبیله بنی مصطلق فرستاد، خالد بن ولید مأموریت خود را خوب انجام نداد و با این قبیله بطور ناشایست عمل کرد. چون خبر به رسول خدا صلی الله علیه و آله رسید حضرت رو به قبله کردند و گفتند:

«فَاسْتَقْبَلِ الْقِبْلَةَ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ».

خدایا من از آنچه خالد بن ولید انجام داده بی زارم.

سپس حضرت علی علیه السلام را بسوی قبیله بنی مصطلق فرستادند تا رضایت آنها را حاصل نماید، حضرت علی پس از انجام مأموریت به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله گزارش کار داد، آن حضرت از رفتار حضرت علی علیه السلام اظهار رضایت نمودند و فرمودند:

«يَا عَلِيُّ، أَعْطَيْتَهُمْ لَيْرِضُوا عَنِّي، رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ، يَا عَلِيُّ! إِنَّمَا أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي» (۲).

ای علی! کارهای آنان را سامان بخشیدی تا از من خشنود گردند

ص: ۳۲

۱- (۱) - تهذیب الأحكام: ج ۳، ص ۲۶۳، ح ۶۳.

۲- (۲) - امالی صدوق: ص ۲۳۸-۲۳۷.

خدا از تو خشنود شود، ای علی! تو نسبت به من همچون هارون نسبت به موسی هستی جز این که پس از من پیامبری نخواهد بود.

۲ - دعا کردن با امید و ترس

بندگان خدا هنگام دعا کردن و خواستن چیزی از پروردگارشان باید حالت امید و ترس داشته باشند.

خداوند متعال می فرماید: «وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ» (۱)

«پروردگار را با ترس و امید بخوانید، همانا رحمت خداوند به نیکوکاران نزدیک است».

حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند: بین خوش گمانی به خدا و بسیار ترسیدن از او جمع کنید، که خوش گمانی بنده به پروردگار، باید به اندازه ی ترس از او باشد (۲).

خداوند به حضرت عیسی علیه السلام وحی کرد:.... خوشحالی من در این است که تو ترس خودت را از عذاب من و امیدت را به بخشش من ابراز داری، با ترس و امید بسوی من بیا. (۳)

۳ - استمرار بخشیدن و اصرار بر دعا

بنده نباید هنگام دعا کردن خسته شود و انتظار داشته باشد بلافاصله دعایش مستجاب شود. پس اگر برآورده شدن حاجتش طول کشید، نباید مأیوس شود و بجاست که دعا کردن را ادامه دهد.

امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که بنده دعا کند، خداوند پیوسته

ص: ۳۳

۱- (۱) - اعراف: آیه ۵۶.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۱۴۹.

۳- (۳) - عده الداعی: ص ۱۵۹.

دعایش را مستجاب می کند، البته تا زمانی که (در بر آورده شدن حاجتش) شتاب نکند(۱).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

«إِنَّ اللَّهَ يُجِيبُ السَّائِلَ اللَّحُوحَ»(۲) پروردگار متعال، دعاکننده ای را که زیاد اصرار می ورزد، دوست دارد.

عقبه هجری می گوید: من از امام باقر علیه السلام شنیدم که فرمود:

به خدا سوگند حتماً پروردگار، حاجت بنده مؤمنی را که بر خواسته خود اصرار ورزد، بر آورده می سازد.(۳) امام باقر علیه السلام در حدیثی دیگر چنین می فرماید: سزاوار است مؤمن در حال آرامش، آنگونه دعا کند که در حال بلا دعا می کند و هنگامی که حاجتش بر آورده شد دعا را ترک نکند و از دعا خسته نشود... (۴).

گاهی خداوند متعال در اجابت دعای مؤمن تأخیر می کند که در همین تأخیر هم برکت است(۵).

این قسمت را با سخنی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله خاتمه می بخشیم که فرمود: خداوند پیامرزد بنده ای را که از خداوند حاجتی را می خواهد و دعای او مستجاب بشود یا نشود در دعا اصرار می کند سپس این آیه را قرائت کرد: «وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا»(۶).

ص: ۳۴

۱- (۱) - عده الداعی: ص ۱۵۴.

۲- (۲) جامع احادیث شیعه: ج ۱۵، ص ۲۶۴، ح ۶.

۳- (۳) - فلاح السائل: ص ۴۲.

۴- (۴) - عده الداعی: ص ۲۰۰.

۵- (۵) - امام صادق علیه السلام فرمود: چه بسا مؤمن دعا می کند و از خداوند عزّ و جلّ خواسته اش را می طلبد و خداوند می گوید: اجابت دعایش را به تأخیر اندازید زیرا دعا و صدای او را دوست دارم و هنگامی که روز قیامت فرا می رسد خداوند به بنده می فرماید: تو دعا کردی و از من (حاجتی) خواستی، ولی من در اجابت دعای تو تأخیر انداختم، حال در مقابل آن تأخیر، این ثواب ها را داری. باز دعا کردی و از من حاجات دیگری خواستی و من در اجابت دعای تو تأخیر انداختم در مقابل آن تأخیر نیز این ثواب ها مال تو است، سپس امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی شخص مؤمن ثواب تأخیر اجابت دعا را می بیند، آرزو می کند که ای کاش هیچ یک از دعاهایش مستجاب نمی شد. کافی: ج ۲، ص ۴۹۰، ح ۹.

۶- (۶) - مریم: آیه ۴۸.

«خدای یکتا را می خوانم و امیدوارم که چون او را بخوانم مرا از درگاه لطفش محروم نگرداند»^(۱).

ربّ خود را دعا کنم شاید این دعا، راه خیر بگشاید

۴ - ذکر نمودن حاجت ها

گرچه خداوند کریم از خواسته های بندگانش آگاه است ولی بهتر است دعاکننده نیازهای خود را بر زبان آورد.

امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند می داند که بنده اش هنگام دعا کردن چه می خواهد، ولی دوست دارد که حوائجش را بر زبان جاری کند^(۲).

خداوند در حدیث قدسی به حضرت موسی علیه السلام چنین می فرماید: ای موسی! هر احتیاجی داری از من بخواه، حتی علف گوسفند و نمک غذایت را.^(۳) امام صادق علیه السلام فرمود: دعا کنید که با هیچ چیزی مثل دعا به خدا نزدیک نمی شوید. در دعا خواسته های کوچک را به سبب کوچک بودن ترک نکنید که خدای کوچک ها، همان خدای بزرگ هاست.^(۴)

۵ - خشوع در دعا

سزاوار است بنده با حضور قلب، فروتنی و خاکساری دعا نماید.

این دستور خداوند در قرآن کریم است که می فرماید:

«ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً»^۱.

«خدای خود را با زاری و نهانی بخوانید».

ص: ۳۵

۱- ((۱)) - عده الداعی: ص ۲۰۲.

۲- ((۲)) - دعوات راوندی: ص ۱۷، ح ۲.

۳- ((۳)) - مستدرک الوسائل: ج ۵، ص ۱۷۲، ح ۶.

۴- ((۴)) - کافی: ج ۲، ص ۴۶۷، ح ۶.

خداوند به حضرت موسی علیه السلام وحی کرد: ای موسی! هنگامی که مرا می خوانی، بیمناک و هراسان باش، صورتت را به خاک بگذار و با بهترین (اعضای) بدنت برای من سجده کن (۱).

خداوند به عیسی علیه السلام وحی کرد، ای عیسی، مرابخوان همچون شخص غرق شده و غمگین که نجات دهنده ای ندارد. ای عیسی، قلبت را برای من ذلیل کن (۲).

۶ - توکل در دعا

توکل به خدا در همه کارها خصوصاً در دعا نمودن، از دیگر آدابی است که برای هنگام دعا ذکر نموده اند. دوآیه ی زیر پیرامون توکل مؤید همین مطلب است:

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ» (۳).

«خداوند توکل کنندگان را دوست دارد».

«وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ * فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ آلِهِمْ لِيَأْخُذَهُمُ اللَّهُ بِمَوَاقِفِهِمُ الَّتِي كَانُوا فِيهَا يَمْتَسِكُونَ» (۴).

«وگفتند خداوند ما را کفایت می کند و چه خوب و کیلی است. آنان همراه با نعمت و فضل خداوند برگشتند و هیچ گونه بدی به آنان نرسید».

۷ - خالی کردن قلب از بیماری های درونی

براستی اگر قلب دعاکننده آلوده به گناه باشد دعایش مستجاب نمی شود حتی اگر شب و روز برای خدای سبحان سجده کند.

* پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

روزی حضرت موسی هنگام عبور از مکانی یکی از اصحاب خود را دید که در حال سجده است پس از بازگشت باز هم او را در حال

ص: ۳۶

۱- (۱) - کافی: ج ۸، ص ۴۴، ضمن ح ۸.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۱۵۹.

۳- (۳) - آل عمران: آیه ۱۵۹.

۴- (۴) - آل عمران: آیه ۱۷۴-۱۷۳.

سجده دید با خود گفت: اگر حاجتت به دست من بود آن را بر آورده می کردم، خداوند به او وحی کرد: ای موسی! اگر آنقدر سجده کند تا گردنش قطع شود دعای او را قبول نمی کنم مگر آنکه از آنچه دوست ندارم به سوی آنچه دوست دارم برگردد... و در روایت دیگری آمده است او را نمی بخشم درحالیکه او دنیا را دوست دارد(۱).

* امام صادق علیه السلام فرمود:

«إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَسْتَجِيبُ دَعَاءَ بَظْهَرِ قَلْبٍ قَاسٍ» (۲).

خداوند دعائی را که از قلب آلوده به قساوت برخیزد اجابت نمی کند.

پروردگار به حضرت موسی علیه السلام وحی نمود:

«يَا مُوسَى، اذْعُنِي بِالْقَلْبِ التَّقِيِّ وَاللِّسَانِ الصَّادِقِ» (۳) ای موسی! مرا با قلب پاک و پاکیزه [از آلودگی ها] و زبان راستگو بخوان.

۸ - ستایش خداوند قبل از بیان حاجت

امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که یکی از شما حاجتی از حوائج دنیا را از خداوند می خواهد، سزاوار است ابتدا به مدح و ثنای الهی پرداخته و پس از آن بر محمد و آلش درود فرستد، آنگاه از خداوند حاجات خود را بخواهد(۴).

امام صادق علیه السلام می فرماید: در کتاب امیرمؤمنان علی علیه السلام آمده است که:

«إِنَّ الْمَسْأَلَةَ بَعْدَ الْمِدْحَةِ» همانا خواستن (نیاز) بعد از حمد و ثنای (خداوند) باشد(۵).

ص: ۳۷

۱- (۱) - عده الداعی: ص ۱۷۶.

۲- (۲) - کافی: ج ۲، ص ۴۷۴، ح ۴. جامع احادیث شیعه: ج ۱۳، ص ۵۳۰، ذیل حدیث ۱۷.

۳- (۳) - عده الداعی: ص ۱۷۷.

۴- (۴) - عده الداعی: ص ۱۶۰.

۵- (۵) - فلاح السائل: ص ۳۵.

همچنین امام صادق علیه السلام در بیان اهمیت ستایش خداوند پیش از بیان حاجت می فرماید: چگونه وقتی یکی از شما می خواهد حاجتی از نزد سلطانی طلب کند خود را به گونه ای مهیّا می سازد که با بهترین بیان آن نیاز را از او بخواهد؛ پس هنگامی که حاجتی را از خداوند می خواهید، او را تمجید و ستایش کنید و بگوئید:

«یا أَجْوَدَ مَنْ أَعْطَى، وَیا خَيْرَ مَنْ سُئِلَ، وَیا أَرْحَمَ مَنْ اسْتُرْحِمَ، وَیا واحِدُ یا أَحَدُ، (یا فَرْدُ) یا صِدْمُ، یا مَنْ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، یا مَنْ لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَهُ وَلَا وَلَدًا، یا مَنْ يَفْعَلُ ما يَشَاءُ وَيَحْكُمُ ما يُرِيدُ وَيَقْضِي ما أَحَبَّ، یا مَنْ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ، یا مَنْ هُوَ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى، یا مَنْ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ، یا سَمِيعٌ یا بَصِيرٌ.

وَأَكْثَرُ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَإِنَّ أَسْمَاءَ اللَّهِ تَعَالَى كَثِيرَةٌ، وَصَلَّى عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَقُلْ: «اللَّهُمَّ أَوْسِعْ عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ الْحَلَالِ ما أَكْفُ بِهِ وَجْهِي، وَأُوَدِّ بِه أَمَانَتِي، وَأَصِلْ بِه رَحِمِي، وَيَكُونْ لِي عَوْنًا عَلَيَّ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ» (۱).

ای بخشنده ترین کسی که عطا می کند، و ای بهترین کسی که از او درخواست شود، ای مهربانترین کسی که از او درخواست بخشایش شود، ای یگانه، ای یکتا، ای بی مانند، ای بی نیاز، ای آنکه نژاد و زاده نشد و هیچ کسی همتا و همگون او نیست، ای کسی که همسری نگرفت و هیچ فرزندی برایش نیست، ای آنکه هرچه را بخواهد انجام می دهد و آنچه را اراده کند حکم می کند و آنچه را دوست بدارد محقق می سازد، ای کسی که بین انسان و دلش مانع می شود، ای آنکه در برترین چشم انداز است، ای کسی که هیچ چیزی مانندش نیست، ای شنوا، ای بینا.

ص: ۳۸

و نامهای خداوند عزّ و جلّ را بسیار بر زبان بیاور که نامهای خداوند متعال بسیار است و بر محمد و آل محمد درود فرست و بگو:

بار إلهها از روزی حلاطت بر من بسیار گسترش ده به اندازه ی که با آن آبرویم را حفظ کنم و امانتم را بپردازم و صله رحم انجام دهم و کمک بر انجام حجّ و عمره ام باشد.

۹ - شروع دعا با صلوات بر محمد و آل محمد علیهم السلام

امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: هنگامی که حاجتی از محضر الهی داری بیان خواسته ات را با درود بر محمد و آل محمد آغاز کن و سپس حاجات خود را طلب نما؛ زیرا خداوند، کریم تر از آنست که از او دو چیز خواسته شود، یکی را عطا کند و از دادن دیگری دریغ ورزد(۱).

* امام صادق علیه السلام نیز می فرماید:

«لَا يَزَالُ الدُّعَاءُ مَحْجُوبًا حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيَّ عَلِيٍّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ»(۲). دعا پیوسته در حجاب می ماند (و بسوی خدا بالا نمی رود)، مگر اینکه بر محمد و آل محمد درود فرستاده شود.

۱۰ - گریستن در حال دعا

صاحب کتاب شریف عدّه الدعای، این حالت را، سید آداب دعا و اوج قلعه آن می نامد زیرا دلالت بر رقت قلب یعنی شکستگی دل دارد. رقت قلب از نشانه های اخلاص است که دعا را با آن می توان به مرحله اجابت نزدیک نمود. به همین جهت است که خداوند سبحان به حضرت عیسی علیه السلام فرمود:

«صَبَّ لِي مِنْ عَيْنِكَ الدَّمُوعَ»(۳).

با چشمهایت برای من اشک بریز.

ص: ۳۹

۱- (۱) - دعوات راوندی: ص ۲۳-۲۲.

۲- (۲) بحار الأنوار: ج ۹۳، ص ۳۱۶، ضمن ح ۲۱.

۳- (۳) وسائل الشیعه: ج ۷، ص ۷۶، ب ۲۹ ح ۹.

در گریستن برکاتی است که در سایر حالات نیست.

امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که بدنت به لرزه در آمد، اشک هایت جاری شد، قلبت ترسان و خائف گردید، همانا حاجات تو برآورده می شود^(۱).

و نیز امام صادق علیه السلام از قول پدر بزرگوارشان امام محمد باقر علیه السلام می فرماید: نزدیکترین حالت بنده به پروردگار وقتی است که در حال سجده گریه کند^(۲)، شاید به همین علت باشد که امام صادق علیه السلام دستور می دهد: هنگامی که قلب یکی از شماها شکست دعا کنید، زیرا قلب نمی شکند مگر اینکه خالص شده باشد^(۳) همچنین ایشان در سخنی نورانی، چاره ی راه را برای افرادی که نمی توانند اشک از چشمانشان در حال عبادت جاری نمایند بیان نموده اند که: اگر حالت گریه به تو دست نداد تباکی کن یعنی خود را بصورت گریه کنندگان در آور، اگر به اندازه سر مگسی اشک از چشمانت جاری شود خوشا به حالت^(۴).

۱۱ - اعتراف به گناهان

اعتراف به خطا از دیگر آداب هنگام دعا است که به وسیله آن می توان خواسته را به اجابت نزدیک تر نمود، امام صادق علیه السلام در این زمینه می فرماید: لازم است انسان حمد و ستایش حق گوید و اوصاف جمیله اش را بیان کند، آنگاه اقرار به گناهان خود نموده و پس از آن حاجت خود را درخواست کند، بخدا سوگند گناه شخص فقط با اقرار (در پیشگاه خدا) پاک می شود^(۵).

ص: ۴۰

۱- ((۱)) - عده الداعی: ص ۱۶۷.

۲- ((۲)) عده الداعی: ص ۱۷۴.

۳- ((۳)) - وسائل الشیعه: ج ۷، ص ۷۲، ب ۲۸، ح ۱.

۴- ((۴)) - بحار الأنوار: ج ۹۳، ص ۳۳۴، ذیل ح ۲۵.

۵- ((۵)) - عده الداعی: ص ۱۷۹.

در روایت دیگری حضرت می فرماید: ابتدا حمد و سپاس حق گو، نعمت های او را بیاد آور، شکر آنها کن، آنگاه صلوات بر محمد و آل محمد فرست. پس گناهانت را بیاد آور و اقرار به آنها بکن و از خداوند طلب مغفرت و بخشش نما(۱).

۱۲ - توجه به مقام و منزلت ربوبی

دعاکننده باید متوجه باشد که با چه مقامی صحبت می کند، هر مقدار مقام خداوند در نزد او زیاد باشد، توجه خدا نیز به او همانگونه می شود. امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس می خواهد بداند که منزلت و رتبه اش در پیشگاه خداوند چقدر است باید ببیند که منزلت خدا نزد او چقدر است، همانا خداوند به همان اندازه برای بنده اش در نظر می گیرد که در دل بنده اش جایگاه دارد(۲).

۱۳ - دعا در حال عافیت و شادمانی

یکی از صفات بندگان صالح خداوند این است که فقط هنگام گرفتاری دست به دعا بر نمی دارند بلکه در حالت آسایش و عافیت نیز دعا می کنند زیرا به فرموده امام صادق علیه السلام: دعا در حالت آرامش و آسایش، سبب برآورده شدن حاجات در هنگام بلا و سختی می شود(۳).

از سخنان دیگر آن حضرت این است که: هر کس بترسد به او بلائی برسد و پیش از بلا دعا نماید، خداوند عزّ و جلّ هرگز او را دچار آن بلا نخواهد کرد(۴).

ص: ۴۱

۱- (۱) - جامع احادیث شیعه: ج ۱۵، ص ۲۳۳، ح ۱۵.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۱۸۰.

۳- (۳) - مکارم الأخلاق: ص ۲۸۴.

۴- (۴) - فلاح السائل: ص ۲۹.

خداوند متعال به حضرت داود علیه السلام وحی کرد: «أَذْكُرُنِي فِي أَيَّامِ سَرَائِكَ، أَسْتَجِبُ لَكَ فِي أَيَّامِ ضَرَائِكَ» (۱). (ای داود!) مرا در وقت شادمانیت یاد کن تا در وقت ناراحتی ات تو را اجابت کنم.

۱۴ - دعا به برادران دینی

دعا کننده هنگام دعا علاوه بر خود، برادران دینی و دیگران را نیز در نظر داشته باشد و بطور عموم دعا کند.

امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس چهل مؤمن را مقدم بدارد و برای آنها دعا کند و بعد برای خود دعا کند، دعای او مستجاب است (۲).

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: هنگامی که دعا می کنید برای همه دعا کنید که به اجابت نزدیکتر است (۳).

در فرازی از نماز مان می گوئیم «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ» (۴).

«خدایا ما را به راه راست هدایت کن» با این دعا، از خداوند متعال طلب هدایت و استمرار آن را برای خود و دیگران می کنیم.

شاید به همین دلیل باشد که شب زنده داران در نماز شب خود، چهل مؤمن را دعا می کنند و آمرزش آنان را از خداوند می خواهند.

بطور کلی دعای افراد برای یکدیگر زودتر از دعا برای خودشان به اجابت می رسد، زیرا زبان هر فردی برای خودش گناه کرده است ولی برای دیگران مرتکب گناه نشده است، بنابراین وقتی برای دیگران دعا می کند، با زبانی پاک دعا می کند.

خداوند به حضرت موسی علیه السلام وحی کرد:

مرا با زبانی که با آن گناه نکرده ای بخوان. موسی گفت: خدایا!

ص: ۴۲

۱- (۱) بحار الأنوار: ج ۹۳، ص ۳۸۱، ح ۶.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۱۸۲.

۳- (۳) - عده الداعی: ص ۱۵۷.

۴- (۴) - حمد: آیه ۶.

از کجا چنین زبانی بیاورم، جواب آمد: مراًبا زبان غیرخودت بخوان (یعنی از دیگران بخواه تا برایت دعا کنند)^(۱).

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

هیچ دعایی همچون دعای شخص در پشت سر دیگری با سرعت به اجابت نمی رسد^(۲). دعا برای دیگران در زندگی معصومین علیهم السلام و پیروان آن بزرگوران نمونه های فراوانی دارد.

□
علی بن ابراهیم از پدرش نقل می کند که گفت: (روز عرفه) در موقف، عبدالله بن جندب را دیدم، که اعمال خود را به بهترین وجه انجام می داد، دائماً دست های خود را به آسمان بلند می کرد و اشک از گونه هایش جاری بود و به زمین می ریخت، هنگامی که زمان وقوف تمام شد به او گفتم: ای ابا محمد، هرگز وقوف کننده ای بهتر از تو نیافتم، توبهترین وقوف را (از نظر توجه به خدا، دعا و معنویت) داشتی.

او در جواب من گفت: به خدا سوگند فقط برای برادران دینی ام دعا کردم، و این هم به این دلیل بود که امام موسی کاظم علیه السلام به من خبر داد: هر کس به برادر دینی خود در غیابش دعا کند، ندائی از عرش بلند می شود که صد هزار برابر در حق خودت مستجاب باد. از این جهت من نخواستم صد هزار دعائی را که اجابتش ضمانت شده رها کنم و مشغول یک دعا برای خودم شوم که نمی دانم مستجاب می شود یا نه!^(۳)

۱۵ - بلند کردن دست ها هنگام دعا

حضرت سیدالشهداء علیه السلام فرمود: پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله هنگام دعا دو

ص: ۴۳

۱- ((۱)) - وسائل الشیعه: ج ۷، ص ۱۰۹، ب ۴۱، ح ۱۲.

۲- ((۲)) - عده الداعی: ص ۱۸۳.

۳- ((۳)) - فلاح السائل: ص ۴۴.

دست مبارکش را بلند می کرد همانگونه که مسکین هنگام طلب غذا دست هایش را بلند می کند(۱).

در کتاب عدّه الداعی آمده است پروردگار به حضرت موسی علیه السلام وحی کرد: ای موسی! دو دستت را با چنان حالت ذلت و خاکساری درمقابل من بلند کن که بنده هنگام استغاثه و پناه بردن به مولایش، دست های خود را بلند می نماید؛ اگر چنین کنی (به تو) رحم می کنم، (زیرا) من از هر بزرگواری، بزرگوارتر و از هر توانمندی، تواناتر هستم.

ای موسی! از فضل و رحمت من بخواه که هر دوی اینها به دست من است و غیر من مالک آنها نیست... (۲).

۱۶ - در دست داشتن انگشتر عقیق یا فیروزه

امام صادق علیه السلام از قول پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله چنین نقل می فرماید که خداوند متعال فرمود: من حیا می کنم از اینکه بنده ای دست های خود را بلند کند و در آن انگشتری فیروزه باشد و من او را محروم بر گردانم. (۳) با توجه باینکه در این روایت کلمه (عبد) بکار رفته است می توان این توضیح را اضافه نمود که دعاکننده باید در مقام عبودیت و بندگی باشد، آنگاه با انگشتر فیروزه دعا کند و گرنه این روایت شامل حال ستمگران و پادشاهانی که انگشتر فیروزه بدست می کنند نمی شود.

امام رضا علیه السلام از جدّ خود امام صادق علیه السلام نقل نموده است که:

هرکس انگشتر عقیق در دست کند، فقیر نمی شود و حاجات او به بهترین وجه بر آورده می گردد(۴).

ص: ۴۴

۱- (۱) - مکارم الأخلاق: ص ۲۸۴.

۲- (۲) - عدّه الداعی: ص ۱۹۶.

۳- (۳) - وسائل الشیعه: ج ۵، ص ۹۵، ب ۵۶، ح ۳.

۴- (۴) - جامع احادیث شیعه: ج ۱۶، ص ۷۷۱، ح ۱۱.

۱۷ - خوش بین بودن به خداوند

در حدیث قدسی آمده است:

«أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، فَلَا يُظَنَّ بِي إِلَّا خَيْرًا»^(۱). من نزد گمان بنده ام هستم و بنده ام جز خیر به من گمان نداشته باشد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: خدا را بخوانید در حالی که یقین دارید شما را اجابت می کند.^(۲)

۱۸ - خواندن دعا در زمان های تعیین شده

گاهی دعایی برای زمان خاصی وارد شده است که آن زمان در استجاب دعا مؤثر است. مانند، دعای سمات که در آخرین ساعات روز جمعه خوانده می شود یا دعاهایی که در شب ها و روزهای ماه مبارک رمضان وارد شده است که توضیح این مورد در ص ۶۲ زمان دعا خواهد آمد.

۱۹ - خواندن دعا در مکان های تعیین شده

گاهی دعایی برای مکان خاصی است و آن مکان در اجابت دعا مؤثر است که توضیح این مورد نیز در ص ۶۷ مکان دعا خواهد آمد.

۲۰ - دعا در تنهایی و خلوت

دعا در تنهایی و خلوت فوائد و برکات خاصی دارد و دعا در جمع مؤمنین و جماعات اسلامی فوائد و برکات دیگری دارد، بنابراین برای بهره مندی از همه برکات، خوب است که هم در تنهایی و خلوت و هم در بین جماعت مؤمنین دعا کنیم.

اگر بنده خدا در تنهایی و خلوت دعا کند، کمتر دچار ریا می شود

ص: ۴۵

۱- (۱) بحار الأنوار: ج ۹۳، ص ۳۰۵، ضمن ح ۱.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۱۴۴.

و دعایش مخلصانه خواهد بود، خیلی راحت گریه و زاری می کند و با خدا صحبت کرده و خواسته های خود را می خواهد، شکی نیست هنگامی که در بین جمعیت باشد توجه به افراد و اطرافیان و بعضی از آداب اجتماعی مانع آن توجه خاص در حالت خلوت می شود.

امام رضا علیه السلام فرمود:

یک دعا در تنهایی و خلوت، برابر با هفتاد دعای آشکار است. (۱) البته دعا در جمع مؤمنین برکات ویژه ای دارد که در شماره زیر بیان می شود.

۲۱ - دعا همراه با دیگران

با توجه به اینکه در بین انسان های با ایمان، افرادی هستند که به خداوند متعال نزدیک ترند و خداوند توجه بیشتری به آنها دارد؛ بهتر است شخص در جمع و همراه دیگران دعا کند تا احتمال اجابت آن از سوی خدا بیشتر شود.

این مطلب را می توان با جریان مباحثه ی پیامبر صلی الله علیه و آله تأیید نمود، آن زمان که رسول خدا صلی الله علیه و آله می خواست با دشمنان مباحثه نماید، خداوند دستور داد تا با اهل بیت خود، همه با هم لعنت خدا را برای دروغگویان بخواهند.

در حدیثی بسیار جالب امام صادق علیه السلام می فرماید: هر گروه چهل نفری که اجتماع کنند و حاجتی را از خداوند بخواهند، خداوند دعای آنها را مستجاب خواهد کرد، در صورتی که این گروه عدد شان به چهل نفر نرسد (می توانند) چهار نفر شوند و ده بار حاجت خود را

ص: ۴۶

بخواهند و دعا کنند و اگر چهار نفر نیز موجود نبود، یک نفر می تواند چهل بار خدا را بخواند، که در این صورت خداوند عزیز و جبار، خواسته ی او را برآورده می سازد(۱).

دعا کردن همراه با دیگران شیوه ی اولیای الهی بوده است.

امام صادق علیه السلام می فرماید:

هر مسأله ای که پدرم را محزون می ساخت، زنان و کودکان را جمع می نمود و دعا می فرمود و آنها آمین می گفتند(۲).

دعا همراه با دیگران برکات ویژه ای دارد و در تنهایی و خلوت نیز آثار مخصوص دیگر. از اینرو اولیاء الهی ما را به هر دوی اینها راهنمایی نموده اند تا از برکات هیچ یک محروم نمانده بتوانیم به مرحله ی استجاب دعا برسیم.

بنابراین دعا کننده باید ببیند در تنهایی توجه بیشتر دارد یا همراه با دیگران در هر کجا توجه بیشتر پیدا می کند دعا کند ولی از این نکته غافل نباشد که ممکن است در ضمن جمع مستجاب الدعوه ای باشد که از برکت او دعای دعا کننده نیز مستجاب گردد.

ص: ۴۷

۱- (۱) - عده الداعی: ص ۱۵۷.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۱۵۸.

۱ - کشیدن دو دست به سر و صورت پس از دعا

از امام صادق علیه السلام روایت شده که فرمود: هیچ بنده ای دست های خود را به درگاه خداوند عزیز جبار نگشاید جز اینکه خداوند عزّ و جلّ حیا می نماید که دست او را خالی برگرداند پس هرچه از فضل و رحمتش بخواهد در دست او قرار می دهد، بنابراین هنگامی که هریک از شما دعا کردید دست خود را بر نگردانید جز اینکه آنها را به سر و صورت خود بکشید(۱).

و در ذیل روایت دیگری آمده است که دستها رابه صورت خود بکشید(۲).

۲ - صلوات بر محمد و آل محمد عليهم السلام پس از دعا

از امام صادق علیه السلام روایت شده که فرمود: هرکس حاجتی را از خداوند می خواهد اول بر محمد و آل او درود فرستد سپس حاجت خود را طلب کند و بعد از بیان حاجت دوباره بر محمد و آل

ص: ۴۹

۱- ((۱)) - کافی: ج ۲، ص ۴۷۱، ح ۲.

۲- ((۲)) - مستدرک الوسائل: ج ۵، ص ۱۸۸، ح ۲.

محمد درود فرستد. (زیرا از آنجا که درود بر اهل بیت علیهم السلام حتماً پذیرفته می شود) خداوند عز و جل کریم تر از آن است که ابتدا و انتهای دعا را قبول نماید و وسط آن را رد کند(۱).

۳ - قرائت این ذکر پس از دعا

یکی دیگر از آداب پس از دعا این است که دعا کننده پس از درخواست حاجت این جمله را که بر گرفته از سخنان امام صادق علیه السلام است بخواند

«مَا شَاءَ اللَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» (۲)

آنچه خدا خواهد (می شود) هیچ جنبش و هیچ نیروئی نیست جز از خدای والا مرتبه بزرگ.

۴ - پرهیز از گناه بعد از دعا

گناه بعد از دعا سبب قطع رحمت الهی و مانع اجابت دعا می شود.

امام باقر علیه السلام می فرماید:

همانا بنده از خداوند حاجتی از خواسته های دنیائی اش را می طلبد و از شأن خداوند متعال این است که در زمان نزدیک یا آرام آرام آن حاجت را بر آورد، اما بنده نزدیک زمان اجابت دعا، گناه می کند و خداوند به ملکی که مأمور اجابت او بوده است دستور می دهد که حاجت او را بر آورده مکن؛ زیرا او مرا (با گناه خود) خشمگین ساخت و از ناحیه من مستحق محرومیت است(۳).

در برخی ادعیه آمده است:

«أَعُوذُ بِكَ مِنَ الذُّنُوبِ الَّتِي تَرُدُّ الدُّعَاءَ» (۴) بار خدایا، از گناهایی که دعا را رد می کند و مانع استجاب است

ص: ۵۰

۱- (۱) - عده الداعی: ص ۲۱۰.

۲- (۲) - کافی: ج ۲، ص ۵۲۱، ح ۱.

۳- (۳) - مستدرک الوسائل: ج ۵، ص ۲۶۸، ح ۲.

۴- (۴) - عده الداعی: ص ۲۱۱.

آن می شود، به تو پناه می برم.

در نتیجه باید این نکته همواره آویزه گوش مان باشد که، انسان مؤمن پس از دعا نباید اعمالی را انجام دهد که نعمت های الهی تغییر کند و مانع اجابت دعا و نزول رحمت خداوند گردد.

ص: ۵۱

از اخبار و روایات رسول خدا صلی الله علیه و آله و امامان معصوم علیهم السلام استفاده می شود که آن بزرگواران شرائط و آدابی را برای دعا معرفی کرده اند و می توان گفت رعایت آن ها در تسریع اجابت دعا مؤثر است.

در ذیل توجه شما را به چند روایت و رعایت چند نکته جلب می کنم:

عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّ رَجُلًا شَكَى إِلَيْهِ: إِنِّى فِى عَشْرَةِ نَفَرٍ مِنَ الْعِيَالِ، كُلُّهُمْ مَرِيضٌ، فَقَالَ لَهُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: «دَاوِهِمْ بِالصَّدَقَةِ، فَلَيْسَ شَيْءٌ أَسْرَعَ إِجَابَةً مِنَ الصَّدَقَةِ، وَلَا أَجْدَى مَنَفَعَةً لِلْمَرِيضِ مِنَ الصَّدَقَةِ» (۱).

از امام کاظم علیه السلام نقل شده است که شخصی خدمت حضرت شکوه کرد که من ده نفر عیال دارم همه بیماراند، حضرت به او فرمود:

آنان را با دادن صدقه مداوا کن و هیچ چیزی در اجابت سریع، همچون صدقه نیست و چیزی را سودمندتر از صدقه برای بیمار سراغ ندارم.

عَنِ السَّيِّدِ كُونِيٍّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «إِيَّاكُمْ وَدَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا تَرْفَعُ فَوْقَ السَّحَابِ حَتَّى يَنْظُرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهَا

ص: ۵۳

فَيَقُولُ: اِرْفَعُوهَا حَتَّى أَسْتَجِيبَ لَهُ، وَإِيَّاكُمْ وَدَعْوَةَ الْوَالِدِ، فَإِنَّهَا أَحَدٌ مِنَ السَّيْفِ» (۱).

امام صادق علیه السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده که فرمود: بترسید از دعا (و نفرین) مظلوم و ستمدیده که دعای او از ابرها - موانع استجابت دعا - بالا رود تا جایی که خداوند عزوجل در آن (با نظر رحمت) بنگرد آنگاه بفرماید: آن را بالا برید تا برایش اجابت کنم و از دعا (و نفرین) پدر بپرهیزید که از شمشیر برنده تر است.

□
عَنِ السَّيِّكُونِيِّ، عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «لَيْسَ شَيْءٌ أَسْرَعَ إِجَابَةً مِنْ دَعْوَةِ غَائِبٍ لِغَائِبٍ» (۲).

سکونی از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود: هیچ دعایی زودتر به اجابت نرسد از آن دعایی که شخص غائب برای غائب دیگری نماید.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «أَسْرَعُ الدُّعَاءِ نَجَاحًا لِلْإِجَابَةِ دُعَاءُ الْأَخِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْعَيْبِ، وَإِذَا بَدَأَ (يَبْدَأُ) بِالْدُّعَاءِ لِأَخِيهِ، فَيَقُولُ لَهُ مَلِكٌ مُوَكَّلٌ بِهِ: آمِينَ، وَلَكَ مِثْلَهُ» (۳).

امام باقر علیه السلام فرمود: زودترین دعا در مستجاب شدن دعای برادر دینی برای برادر دینی خود در غیاب او است آنگاه که به دعا کردن برای برادر دینی اش آغاز کند فرشته گمارده شده بر او می گوید: آمین، و برای تو است دو چندان آن (آنچه برای برادر دینی ات درخواست کردی).

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «أَسْرَعُ الدُّعَاءِ إِجَابَةً دَعْوَةُ غَائِبٍ لِغَائِبٍ» (۴).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: دعایی (که از همه دعاها) زودتر به اجابت رسد دعای شخص غائب برای غائب دیگر (و پشت سر او است).

ص: ۵۴

۱- (۱) - کافی: ج ۲، ص ۵۰۹، ح ۳.

۲- (۲) - کافی: ج ۲، ص ۵۱۰، ح ۷.

۳- (۳) - عده الداعی: ص ۱۸۳.

۴- (۴) - دعوات راوندی: ص ۳۰.

عَنِ الْفَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «أَوْشَكَ دَعْوَهُ وَأَسْرَعُ إِجَابَتِهِ دُعَاءُ الْمَرْءِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ» (١).

امام باقر علیه السلام فرمود: دعایی که بیش تر امید اجابت آن می رود و زودتر مستجاب می شود دعا برای برادر دینی در غیاب و پشت سر او است.

* امام حسین علیه السلام فرمود:

«أَوْصَانِي أَبِي أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَصِيَّتَهُ عَظِيمَةٌ بِهَذَا الدُّعَاءِ وَحِفْظِهِ، وَقَالَ لِي: يَا بَنِيَّ اكْتُبْ هَذَا الدُّعَاءَ عَلَيَّ كَفَنِي، وَقَالَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَعَلْتُ كَمَا أَمَرَنِي أَبِي، وَهُوَ دُعَاءٌ سَرِيعُ الْإِجَابَةِ، خَصَّ اللَّهُ بِهِ عِبَادَةَ الْمُقَرَّبِينَ، وَمَا مَنَعَهُ عَنِ الْأَوْلِيَاءِ وَالْأَصْفِيَاءِ، وَهُوَ كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ اللَّهِ، وَهُوَ الْمَعْرُوفُ بِدُعَاءِ الْجَوْشَنِ» (٢).

پدرم امیرمومنان علی علیه السلام مرا به این دعا و مواظبت بر آن سفارش اکید فرمود و به من فرمود: ای پسر من این دعا را بر روی کفنم بنویس.

امام حسین علیه السلام می فرماید: من آن را چنانکه پدرم دستور داده بود انجام دادم و این دعایی است که زود مستجاب گردد و خداوند آن را ویژه بندگان مقرب خود ساخت و اولیا و برگزیدگان خود را از آن منع نکرد و این دعایی است از گنج های خداوند و آن دعا معروف به جوشن کبیر است. (این دعا در کتاب بحار الأنوار ج ٩١ ص ٣٨٤ - ٣٩٧ و کتاب مفاتیح الجنان ص ١٦٠-١٨٣ آمده است) چون مفصل بود در این کتاب مختصر نیاوردیم.

ص: ٥٥

١- (١) - کافی: ج ٢، ص ٥٠٧ ح ١.

٢- (٢) - بحار الأنوار: ج ٩١، ص ٤٠٢.

در بعضی از روایات آمده است که امامان معصوم علیهم السلام به پیروان خود دستور می دادند که دعا را همانگونه که به شما آموخته ایم بخوانید

(قُلْ كَمَا أَقُولُ) (۱).

«همانگونه که من می گویم بگوی» البته این بدین معنی نیست که اگر مؤمنی این متن را نخواند و با زبان و بیان دیگری از خداوند حاجات خود را بخواهد، حاجاتش بر آورده نشود؛ زیرا همانگونه که قبلاً بیان شد، رکن اصلی دعا، خواستن از ذات حق و بریدن از غیر خدا است و خداوند هم مجیب الدعوات است و دعای دعا کننده را اجابت می کند.

صاحب عده الداعی نقل می کند: بعضی از علما گفته اند سزاوار است دعاکننده هنگامی که مدح و ثنای الهی را گفت، آن اسمی را اسماء الهی را نام ببرد که باخواسته اش مناسب است مثلاً هنگامی که رزق و روزی می خواهد، خداوند را با نام هائی چون رزاق، وهّاب، جواد، مغنی و... بخواند، اگر مطلوب او مغفرت و توبه است با نام هائی چون تواب، رحمان، رحیم، عفو، غفور و... اگر خواسته او انتقام از دشمن است با نام هائی چون عزیز، جبار، قهار، منتقم، بطّاش و غیره خداوند را بخواند و پس از آن خواسته خود را بخواهد (۲).

عَنْ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْقَصِيرِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِتْدَاكَ، إِنِّي اخْتَرَعْتُ دُعَاءً، فَقَالَ: «دَعْنِي مِنْ اخْتِرَاعِكَ، إِذَا نَزَلَ بِكَ أَمْرٌ

ص: ۵۶

۱- ((۱)) - خصال: ص ۴۵۲، ح ۵۸.

۲- ((۲)) - عده الداعی: ص ۱۹۹.

فَأَفْرَعُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَصَلَّ رَكَعَتَيْنِ تَهْدِيَهُمَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ.

قُلْتُ: كَيْفَ أَصْنَعُ؟

قَالَ: تَغْتَسِلُ وَتُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ، تَسْتَفْتِحُ بِهِمَا افْتِتَاحَ الْفَرِيضَةِ، وَتَشْهَدُ تَشْهَدَ الْفَرِيضَةِ، فَإِذَا فَرَعْتَ مِنَ التَّشْهَدِ وَسَلَّمْتَ قُلْتَ:

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ، وَمِنْكَ السَّلَامُ، وَإِلَيْكَ يَرْجِعُ السَّلَامُ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَبَلِّغْ رُوحَ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ عَنِّي السَّلَامَ، وَالسَّلَامَ عَلَيْهِمْ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ، اللَّهُمَّ إِنَّ هَاتَيْنِ الرَّكَعَتَيْنِ هَدِيَّةٌ مِنِّي إِلَى رَسُولِكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَأَثْبِنِي عَلَيْهِمَا مَا أَمَلْتُ وَرَجَوْتُ مِنْكَ، وَفِي رَسُولِكَ يَا وَلِيَّ الْمُؤْمِنِينَ».

ثُمَّ تَخَرَّ سَاجِدًا وَتَقُولُ:

«يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ، يَا حَيًّا لَا يَمُوتُ، يَا حَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» - أربعين مرّة -.

ثُمَّ تَضَعُ خَدَّكَ الْأَيْمَنَ عَلَى الْأَرْضِ فَتَقُولُهَا - أربعين مرّة -.

ثُمَّ تَضَعُ خَدَّكَ الْأَيْسَرَ فَتَقُولُ ذَلِكَ - أربعين مرّة -.

ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ وَتَمُدُّ يَدَيْكَ وَتَقُولُ ذَلِكَ - أربعين مرّة -.

ثُمَّ تَرُدُّ يَدَكَ إِلَى رَقَبَتِكَ وَتَلُوذُ بِسَبَابَتِكَ - أربعين مرّة -.

ثُمَّ خُذْ لِحْيَتَكَ بِيَدِكَ الْيَسْرَى فَابْكُ أَوْ تَبَاكُ وَقُلْ: «يَا مُحَمَّدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَشْكُو إِلَيْكَ وَاللَّهِ وَإِلَيْكَ حَاجَتِي، وَأَشْكُو إِلَى أَهْلِ بَيْتِكَ الرَّاشِدِينَ حَاجَتِي، وَبِكُمْ أَتَوَجَّهُ إِلَى اللَّهِ فِي حَاجَتِي».

ثُمَّ تَسْجُدُ وَتَقُولُ:

يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ - حَتَّى يَنْقَطِعَ نَفْسُكَ

-صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَافْعَلْ بِي كَذَا وَكَذَا.

قال أبو عبد الله عليه السلام: «أنا الضامن على الله عز وجل أن لا يبرح حتى تُقضى حاجته (١)» .

ص: ٥٧

عبدالرحیم قصیر می گوید: خدمت امام صادق علیه السلام رسیدم به حضرت عرض کردم فدایت شوم دعایی اختراع کردم، فرمود:

اختراع و ساخته خود را اوگذار، هر گاه کاری برایت پیش آمد به رسول خدا که درود خدا بر او و خاندانش باد پناه ببر، دو رکعت نماز بگذار و آن را به روح مطهر آن حضرت که درود خدا بر او و خاندانش باد هدیه کن.

عرض کردم چگونه بجا آورم؟ فرمود: غسل می کنی و دو رکعت نماز می گذاری، همچون نماز واجب آغاز می کنی و همچون نماز واجب تشهد می خوانی و سلام می دهی، پس از آن می گویی:

بارالها! تو سلام هستی و سلام از تو است و سلام به سوی تو باز می گردد.

بارالها! بر محمد و آل محمد درود فرست و از جانب من به روح محمد و آل محمد سلام فرست و سلام و رحمت و برکات خداوند بر آنان باد.

بارالها! این دو رکعت نماز هدیه من به رسول تو - که درود خدا بر او و خاندانش باد - است پس در برابر آنها آنچه را آرزو دارم و از تو و درباره رسول تو امیدوارم پاداشم ده، ای ولی و سرپرست اهل ایمان.

آنگاه به سجده می روی و در حال سجده چهل بار می گویی: ای زنده، ای پاینده، ای زنده ای که هرگز نمیرد، هیچ زنده ای نیست و هیچ معبودی نیست جز تو ای صاحب شکوه و بزرگواری، ای مهربانترین مهربانان - چهل بار - سپس گونه راستت را بر زمین گذار و همین ذکر را چهل بار بگو.

سپس گونه چپ را بگذار و همین ذکر را چهل بار بگو.

آنگاه سر از سجده برمی داری و دست های خود را می گشایی و آن را چهل بار می گویی.

آنگاه دست خود را به گردنت می آوری و با انگشت سبابه خود اشاره می کنی و آن را چهل بار می گویی.

سپس محاسن خود را با دست چپ خود بگیر و گریه کن و یا با حالت گریه بگو: ای محمد ای فرستاده خدا درباره حاجتم به پیشگاه خداوند و پیشگاه تو شکوه می کنم و حاجتم را به پیشگاه خاندانت عرضه می دارم و درباره حاجتم به وسیله شما به پیشگاه خداوند رو می آورم.

آنگاه سجده می کنی و در آن حال می گویی: ای خدا، ای خدا تا نفست قطع گردد (بایک نفس) بر محمد و آل محمد درود فرست و درباره حاجتم چنین و چنان کن (حاجتم را برآور).

امام صادق علیه السلام فرمود: من از جانب خداوند عز و جل ضامنم که او آنجا را ترک نکند مگر اینکه حاجتش برآورده شود.

□
(صلاة أخرى للحاجه) عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِذَا مَضَى ثُلُثُ اللَّيْلِ فَقُمْ وَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ بِسُورَةِ الْمَلِكِ وَتَنْزِيلِ السَّجْدَةِ، ثُمَّ ادْعُهُ وَقُلْ:

«يَا رَبِّ قَدْ نَامَتِ الْعُيُونُ، وَغَارَتِ النُّجُومُ، وَأَنْتَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ، لَا تَأْخُذُكَ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ، لَنْ يُوَارِيَ عَنْكَ لَيْلٌ دَاجٍ، وَلَا سَمَاءٌ ذَاتُ أَبْرَاجٍ، وَلَا أَرْضٌ ذَاتُ مَهَادٍ، وَلَا بَحْرٌ لُجِّيٌّ، وَلَا ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ، يَا صَيْرِيخَ الْأَبْرَارِ، وَغِيَاثَ الْمُسْتَغِيثِينَ، بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ، فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَقْضِ لِي حَاجَةَ كَذَا وَكَذَا، وَلَا تَرُدَّنِي خَائِبًا وَلَا مَحْرُومًا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» فَإِنَّهَا فِي قَضَاءِ الْحَاجَاتِ كَأَخَذِ بِالْيَدِ (۱).

نماز دیگری برای برآورده شدن حاجت: امام صادق علیه السلام فرمود:

ص: ۵۹

چون یک سوم از شب گذشت برخیز و دو رکعت نماز با سوره ملک، تنزیل سجده بجای آر. آنگاه دعا کن و بگو:

پروردگارا! چشم‌ها در خواب است، ستارگان غروب کرده اند در حالی که توزنده و پایداری، نه خوابی تورافراگیرد و نه چرتی (خواب سبکی)، هرگز از تو شب تیره و تاریک پنهان نمی ماند و نه آسمان دارای برجها و نه زمین آرام و نه دریای عمیق پهناور و نه تاریکی‌ها که برخی روی برخی دیگرانند، ای فریادرس نیک کرداران و دادرس دادخواهان به مهربانی ات از تو دادخواهی می کنم، پس بر محمد و آل محمد درود فرست، فلاسن حاجتم را برآور و مرا ناکام و محروم بازنگردان ای مهربانترین مهربانان. تاثیر این نماز در برآورده شدن سریع حاجت‌ها همچون گرفتن با دست است (یعنی نقد است و تاخیر ندارد)

□
عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قَالَ [لِي] أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ - ائْتِدَاءً مِنْهُ -:

□
يَا مُعَاوِيَةُ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَجُلًا أَتَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ - فَشَكَى الْإِبْطَاءَ عَلَيْهِ فِي الْجَوَابِ فِي دُعَائِهِ.

فَقَالَ لَهُ: أَيْنَ أَنْتَ عَنِ الدُّعَاءِ السَّرِيعِ الْإِجَابَةِ؟ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: قُلْ:

□
«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْعَظِيمِ الْأَعْظَمِ الْأَجَلِّ الْأَكْرَمِ الْمَخْزُونِ الْمَكْنُونِ النَّوْرِ الْحَقِّ الْبُرْهَانِ الْمُبِينِ الَّذِي هُوَ نُورٌ مَعَ نُورٍ، وَنُورٌ مِنْ نُورٍ، وَنُورٌ فِي نُورٍ، وَنُورٌ عَلَى نُورٍ، وَنُورٌ فَوْقَ كُلِّ نُورٍ، وَنُورٌ يُضِيءُ بِهِ كُلَّ ظُلْمَةٍ، وَيَكْسِرُ بِهِ كُلَّ شِدَّةٍ وَكُلَّ شَيْطَانٍ مُرِيدٍ، وَكُلَّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ، لَا تَقْرُبُهُ أَرْضٌ وَلَا تَقُومُ بِهِ سِمَاءٌ، وَيَأْمَنُ بِهِ كُلُّ خَائِفٍ، وَيَبْطُلُ بِهِ سِحْرُ كُلِّ سَاحِرٍ، وَبَعِي كُلُّ بَاغٍ، وَحَسَدُ كُلِّ حَاسِدٍ، وَيَتَصَدَّقُ لِعَظَمَتِهِ الْبُرُّ وَالْبَحْرُ، وَيَسْتَقِيلُ بِهِ الْفُلُكُ حِينَ يَتَكَلَّمُ بِهِ الْمَلَكُ، فَلَا يَكُونُ لِلْمَوْجِ عَلَيْهِ سَبِيلٌ، وَهُوَ اسْمُكَ الْأَعْظَمُ

الأَعْظَمُ، الأَحْيَلُ الأَحْيَلُ، النُّورُ الأَكْبَرُ، الَّذِي سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ، وَاسْتَوَيْتَ بِهِ عَلِيَّ عَرَشَكَ، وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ،
أَسْأَلُكَ بِكَ وَبِهِمْ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَكَذَا» (۱).

معاویه بن عمّار می گوید امام صادق علیه السلام بدون سخن و پرسش از جانب من فرمود: ای معاویه آیا نمی دانی که مردی خدمت امیرمومنان علیه السلام آمد و از اینکه دعایش دیر شده بود نزد آن حضرت شکایت کرد.

حضرت در پاسخ او فرمود: چرا دعای سریع الاجابه (یعنی دعایی که زود مستجاب می شود) را نخواندی؟ عرض کرد آن دعا کدام است، فرمود بگو:

بارالها! از تو درخواست می کنم به نام بزرگ و بزرگتر، والاتر ارجمندتر تو که در نهان است و پوشیده شده، نور حق و برهان آشکار است، آن نامی که نور است همراه نور و نور است از نور، و نور است در نور، و نور است بر نور، و نور است بالای هر نور و نوری است که هر تاریکی با آن روشن گردد و هر سختی و هر شیطان سرکش و هر جبار لجباز با آن شکسته شود، نامی که نه زمین (در برابر عظمت آن) آرام گیرد و نه آسمانی پایدار ماند، نامی که هر ترسانی با آن آرام گیرد و آسوده باشد و جادوی هر جادوگری و ستم هر ستمگری و حسد هر حسودی باطل و دفع گردد، نامی که بخاطر عظمتش خشکی و دریا بشکافد و پراکنده گردد، نامی که چون فرشته با آن سخن بگوید فلک آرام گیرد و بر جا ایستد و هیچ موج و ناآرامی و پریشانی بر آن راه نخواهد یافت و آن، نام اعظم اجل اکرم تو است - نور اکبر است

ص: ۶۱

که خود را بدان نامیدی و با آن بر عرش خود تسلط یافتی و استوار شدی - و به وسیله محمد و خاندانش به تو رو می آورم و به حق تو و آنان از تو درخواست می کنم که بر محمد و آل محمد درود فرستی و با من چنین و چنان کنی (حاجتم را بر آوری).

دعاء لَمَوْلَانَا وَمُقْتَدَانَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الشَّدَائِدِ وَتُرُوقِ الْحَوَادِثِ، وَهُوَ سَرِيعُ الْإِجَابَةِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى:

«اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ الْحَقُّ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَأَنَا عَبْدُكَ، ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذَنْبِي، فَاعْفِرْ لِي الذُّنُوبَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ يَا غَفُورًا. اللَّهُمَّ إِنِّي أَحْمَدُكَ وَأَنْتَ لِلْحَمْدِ أَهْلٌ عَلَيَّ مَا خَصَّصْتَنِي بِهِ مِنْ مَوَاهِبِ الرَّغَائِبِ وَوَصَلَ إِلَيَّ مِنْ فَضَائِلِ الصَّنَائِعِ، وَعَلَيَّ مَا أَوْلَيْتَنِي بِهِ وَتَوَلَّيْتَنِي بِهِ مِنْ رِضْوَانِكَ وَأَنْلَيْتَنِي مِنْ مَنِّكَ الْوَاصِلِ إِلَيَّ وَمِنَ الدَّفَاعِ عَنِّي، وَالتَّوْفِيقِ لِي، وَالْإِجَابَةِ لِدُعَائِي حَتَّى أُنَاجِيكَ رَاغِبًا، وَأَدْعُوكَ مُصَافِيًا، وَ... (١)»

دعایی است از سرور و پیشوای ما امیر مومنان علیه السلام که در هنگام گرفتاری ها و فرود آمدن بلاها خوانده می شود و این دعا در نزد خداوند زود مستجاب گردد و آن دعا این است:

بارالها سلطان و پادشاه حقیقی تو هستی که معبودی جز تو نیست و من بنده تو هستم، بر جانم ستم کردم و به گناهانم اعتراف می کنم پس گناهانم را بیامرز که هیچ معبودی جز تو نیست ای آمرزنده.

بارالها! تو را می ستایم و تنها تویی سزاوار ستایش بخاطر بخشش های دلپذیرت که ویژه ام ساختی و برترین احسانهایت که به من فرمودی....

ص: ۶۲

(دعا مفصل است و نقل آن در این جزوه کوچک مناسب نیست به منبع اصلی مراجع کنید مهج الدعوات ص ۱۲۶-۱۳۳).

ب) زمان دعا

اشاره

زمان دعا در استجاب دعا بسیار مؤثر است، لذا دعاکننده بهتر است از زمان هائی استفاده کند که درهای رحمت الهی بیشتر باز است.

در اینجا از باب نمونه، چند مورد را به اختصار ذکر می کنیم.

۱) ماه مبارک رمضان

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در ضمن خطبه شعبانیه در فضیلت ماه مبارک رمضان فرمود: دعای شما در این ماه مستجاب است (۱).

۲) شب و روز جمعه

امام محمّد باقر علیه السلام فرمود: خداوند متعال در هر شب جمعه از اول شب تا آخر شب از بالای عرش ندا می دهد: آیا بنده ی مؤمنی هست که مرا تا قبل از اذان صبح بخواند و برای دنیا و آخرتش دعا کند تا من او را اجابت کنم؟ آیا بنده ی مؤمنی هست که تا قبل از اذان صبح از گناهانش توبه نماید تا توبه او را بپذیرم؟ آیا بنده ی مؤمنی هست که تا قبل از طلوع فجر (اذان صبح) برای زیاد شدن روزی اش دعا کند تا رزق او را زیاد کنم؟ (۲) از امام صادق علیه السلام روایت شده است هنگامی که فرزندان حضرت یعقوب علیه السلام از پدر خود خواستند برای آنها دعا کند و بخشش آنها را از خداوند متعال بخواهد، حضرت فرمود: «سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ

ص: ۶۳

۱- ((۱)) - عیون اخبار الرضا علیه السلام: ج ۱، ص ۲۳۰، ح ۵۳.

۲- ((۲)) - جامع احادیث شیعه: ج ۶، ص ۱۷۶، ح ۷۵.

رَبِّي» (۱) «بزودی برای شما از پروردگارم طلب آموزش می کنم» دعا برای آنان را به سحرگاه جمعه موكول كرد (۲).

امام محمد باقر عليه السلام فرمود: خورشید در روزی بافضیلت تر از روز جمعه طلوع نکرده است (۳).

(۳) شب نیمه ی شعبان

عَنْ أَبِي يَحْيَى عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: سُئِلَ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ فَضْلِ لَيْلَةِ النَّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ، فَقَالَ: «هِيَ أَفْضَلُ لَيْلَةٍ بَعْدَ لَيْلَةِ الْقَدَرِ، فِيهَا يَمْنَحُ اللَّهُ الْعِبَادَ فَضْلَهُ وَيَغْفِرُ لَهُمْ بِمَنْنِهِ فَاجْتَهِدُوا فِي الْقُرْبِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فِيهَا فَإِنَّهَا لَيْلَةُ آلِي اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ عَلَيَّ نَفْسِهِ أَنْ لَا يُرَدَّ فِيهَا سَأَلًا مَا لَمْ يَسْأَلِ اللَّهُ مَعْصِيَةً وَإِنَّهَا اللَّيْلَةُ الَّتِي جَعَلَهَا اللَّهُ لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ يَا زَاءَ مَا جَعَلَ لَيْلَةَ الْقَدَرِ لِنَبِيِّنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَاجْتَهِدُوا فِي الدَّعَاءِ وَالشَّتَاءِ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى (۴)».

أبو يحيى از امام صادق عليه السلام نقل می کند که حضرت فرمود: از امام باقر عليه السلام درباره فضیلت و برتری شب نیمه شعبان سؤال شد، حضرت فرمود: این شب از نظر فضیلت برترین شب ها پس از شب قدر است، در این شب خداوند فضل خود را نصیب بندگانش می کند و با احسان خود آنان را می آمرزد، پس در این شب در تقرب به خداوند متعال بکوشید، چون در این شب خداوند متعال بر خود واجب کرده که درخواست مشروع هیچ درخواست کننده ی را رد نکند و این شب را خداوند برای ما اهل بیت قرار داد در برابر شب قدری که برای رسول خدا صلی الله علیه و آله قرار داد، پس در دعا و خواستن از خدا و ثنای بر او [بسیار] بکوشید....

ص: ۶۴

۱- (۱) یوسف: آیه ۹۸.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۴۶.

۳- (۳) - کافی: ج ۳، ص ۴۱۳ ح ۱.

۴- (۴) - اقبال الأعمال: ص ۶۹۵، (چاپ سنگی).

اهل سنت نیز در فضیلت شب نیمه ی شعبان از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت نقل کرده اند(۱).

(۴) شب قدر

یکی از مهمترین زمان های دعا، شب قدر است زیرا سرنوشت یکسال شخص، در این شب نوشته می شود. در قرآن مجید آمده است که شب قدر از هزار ماه بهتر است.

احیاء و شب زنده داری مخصوص شبهای قدر در ماه مبارک رمضان نیست بلکه شب اول ماه رجب، شب نیمه ی شعبان، شب عید فطر و قربان نیز شب احیا است، بنابراین دعا در این شبها نیز اهمیت دارد. امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود: چه زیبا است! اینکه انسان در طول سال، در این چهار شب از دنیا فارغ باشد. (و به دعا و مناجات پردازد)(۲).

(۵) دعا بعد از نماز و بعد از صدقه

یکی از موارد استجاب دعا، دعا کردن پس از نماز است.

امام صادق علیه السلام در سخنی نورانی چنین فرمود: خداوند نماز را در بهترین و با فضیلت ترین ساعات بر شما واجب کرد. پس خداوند را بعد از نماز هایتان بخوانید(۳).

در روایت دیگری از امام صادق علیه السلام داریم که دعا در چهار موقع مستجاب می شود در نماز وتر، بعد از نمازهای صبح، ظهر و مغرب(۴).

ص: ۶۵

۱- (۱) - اَبی امامه از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل می کند که فرمود: دعا در پنج شب ردّ نمی شود: شب اول رجب، شب نیمه ی شعبان، شب جمعه، شب عید فطر و شب عید قربان. الجامع الصغیر: ج ۱، ص ۴۵۶، ح ۳۹۶۷.

۲- (۲) - مصباح المتهدّج: ص ۶۴۸.

۳- (۳) - جامع احادیث شیعه: ج ۵، ص ۳۵۶ ح ۴.

۴- (۴) - کافی: ج ۲، ص ۴۷۷ ح ۲.

از دیگر اعمال نیک، کمک به فقیران و تهی دستان است که برای شخص کمک کننده پس از مساعدت دعا کند.

از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام روایت شده است که: وقتی به فقیران بخشش می کنید بگویید دعا کنند که حتما دعای آنها در حق شما مستجاب می شود... (۱).

۶) وقت افطار

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: دعای روزه دار هنگام افطارش مستجاب است (۲).

۷) سایر زمان ها

- نهم ذی الحجّه: روز عرفه از زمان های دیگر دعا است. عرفه روز دعا و مسئلت از حضرت حق است و در این روز گرفتن روزه مستحب است ولی دعا در این روز آن چنان اهمیتی دارد که اگر شخص دعاکننده دچار ضعف بشود، روزه نگرفتن در این روز برای او بهتر است.

- بین نماز ظهر و عصر روز چهارشنبه: جابر بن عبدالله می گوید:

پیامبر صلی الله علیه و آله در جنگ احزاب، روزهای دوشنبه و سه شنبه دعا کردند اما دعای ایشان روز چهارشنبه بین نماز ظهر و عصر مستجاب شد و آثار شادی در چهره مبارکشان آشکار گردید. برای من نیز هرگاه مسأله ی مهمی پیش می آمد، بین نماز ظهر و عصر روز چهارشنبه دعا می نمودم و دعایم حتما به اجابت می رسید (۳).

- ساعات پایانی شب: زمان دیگر برای استجاب دعا، آخر شب است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: هنگامی که آخر شب می شود

ص: ۶۶

۱- (۱) عده الداعی ص ۶۸

۲- (۲) مکارم الاخلاق ص ۲۵

۳- (۳) مستدرک الوسائل ج ۵ ص ۲۸۲ ح ۱۱.

خداوند سبحان می فرماید: آیا دعا کننده ای هست تا دعایش را اجابت کنم؟ آیا درخواست کننده ای هست تا خواسته اش را به او عطا کنم؟ آیا استغفار کننده ای هست تا گناهانش را ببخشم؟ آیا توبه کننده ای هست تا توبه اش را قبول کنم؟ (۱) - بین الطلوعین: زمان دیگر از سحر تا طلوع آفتاب است. در روایتی امام محمد باقر علیه السلام می فرماید: هنگام سحر تا طلوع آفتاب دعا کنید، چرا که در این ساعت درهای آسمان باز است و ارزاق تقسیم می گردد و حاجات مهم برآورده می شود (۲).

- همه ایام هفته: هر یک از روزهای هفته به یکی از امامان معصوم علیهم السلام تعلق دارد.

شنبه: متعلق به پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله است.

یکشنبه: امام علی علیه السلام و حضرت صدیقه طاهره علیها السلام.

دوشنبه: امام حسن مجتبی و امام حسین علیهما السلام.

سه شنبه: امام سجّاد، امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیهم السلام.

چهارشنبه: امام کاظم، امام رضا، امام جواد و امام هادی علیهم السلام.

پنجشنبه: امام حسن عسکری علیه السلام.

جمعه: متعلق به حضرت مهدی (عَجَلُ اللهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ) می باشد (عده الداعی: ص ۵۲). که دعا کننده در هر روز می تواند این بزرگواران را واسطه قرار دهد و به وسیله ی آنان حاجات خود را از خداوند متعال بخواهد.

زمان های دیگری نیز در روایات امامان معصوم علیهم السلام برای دعا کردن بیان شده است همچون: هنگام وزیدن بادهای هنگام از بین

ص: ۶۷

۱- (۱) - امالی صدوق: ص ۴۹۶ م ۶۴ ح ۵.

۲- (۲) - کافی: ج ۲، ص ۴۷۸ ح ۹.

رفتن سایه ها، وقت فرود آمدن باران، هنگامی که اولین قطره خون شهید بر زمین می ریزد(۱) و موارد دیگری که به جهت اختصار از ذکر آنها خودداری می نمائیم.

ج) مکان دعا

پیشوایان معصوم علیهم السلام اماکنی را معرفی کرده اند که دعا در آن مکان ها، بسیار به مرحله اجابت نزدیک است.

چندین مورد از این اماکن مقدسه را مختصراً بیان می نمائیم:

۱) عرفات و مشعر: یکی از مکان های مقدس، سرزمین عرفات است. در روایتی آمده است که خداوند سبحان در روز عرفه به ملائکه می فرماید: آیا بندگان مرا که از اطراف عالم آمده اند، و ترک زینت کرده اند، و پوست هایشان خشکیده و غبار آلوده اند را نمی بینید؟ می دانید از من چه می خواهند؟ ملائکه می گویند: پروردگارا آنها از تو بخشش و آمرزش می خواهند. خداوند می فرماید: شاهد باشید که من آنها را بخشیدم(۲).

روایتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده که خلاصه ی آن چنین است:

خداوند در روز عرفات به ملائکه می گوید:

ای فرشتگان من نگاه کنید به بندگانم که با موهای پریشان و غبار آلوده از راه های دور بسوی من آمده اند.

شمارا شاهد می گیرم که دعاهای آنها را اجابت کنم... و چون به مشعر روند خداوند ملائکه را شاهد می گیرد که من دعوت آنها را اجابت می کنم(۳).

ص: ۶۸

۱- (۱) وسائل الشیعه: ج ۷، ص ۶۴، ب ۲۳، ح ۱.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۵۵.

۳- (۳) - کنز العمال: ج ۵، ص ۷۰، ح ۱۲۰۹۸.

۲) مسجد: امام صادق علیه السلام می فرماید: پدرم هرگاه حاجتی داشت آن را در موقع ظهر (از خداوند) طلب می نمود، اول صدقه می داد، مقداری عطر استعمال می نمود، سپس به طرف مسجد می رفت و در آنجا آنچه را می خواست از خدا طلب می کرد. (۱) پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود که خداوند تعالی فرموده:

خوشا بحال کسی که در خانه اش وضو بگیرد و مرا در خانه ام زیارت کند، آگاه باشید که کرامت زیارت شونده بر زیارت کننده حق است (۲).

۳) بیت الحرام: امام صادق علیه السلام در ضمن روایتی فرمود: خداوند هفت قطعه زمین را از بین کل زمین اختیار نمود، بیت الحرام، حرم، محل قبور پیامبران و اوصیاء و... (۳) باب کعبه: امام صادق علیه السلام فرمود: نیست بنده ای که وضو بگیرد و سپس استلام حجر الاسود کند - دست بر حجر الاسود کشد - آنگاه دو رکعت نماز در مقام ابراهیم بجا آورد سپس برگردد و دست بر در کعبه گذارد و خداوند را حمد و ستایش کند آنگاه سؤال نکند چیزی را مگر آنکه خداوند به او عطا کند (۴).

۵) حجر اسماعیل و زیر ناودان: در فقه الرضا آمده: در حجر اسماعیل زیاد نماز بخوان، و در زیر ناودان قرار گیر و آنجا زیاد دعا بکن (۵). (۶) رکن یمانی: امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند عزّ و جلّ در رکن یمانی ملکی گذاشته که بر دعای شما آمین می گوید (۶).

ص: ۶۹

۱- (۱) - جامع احادیث شیعه: ج ۱۵، ص ۲۳۶ ح ۱.

۲- (۲) - ثواب الأعمال: ۴۷، ح ۲.

۳- (۳) - کامل الزیارات: ص ۱۲۵، ح ۳.

۴- (۴) - المقنعه: ۳۸۹.

۵- (۵) - فقه الرضا: ص ۲۲۲؛ مستدرک الوسائل: ج ۳، ص ۴۲۲، ح ۱.

۶- (۶) - کافی ج ۴ ص ۴۰۸ ح ۱۱.

۷) مرقد امام حسین علیه السلام: دعا در جوار مرقد امام حسین علیه السلام از ارزش فراوانی برخوردار است.

روایت شده که خداوند در عوض شهادت امام حسین علیه السلام چهار ویژگی به آن حضرت عطا فرمود:

۱ - در خاک مرقد آن بزرگوار شفا قرار داد.

۲ - اجابت دعا را در قبه و کنار قبر او قرار داد.

۳ - امامان معصوم علیهم السلام را از نسل او انتخاب نمود.

۴ - روزهای زیارت زائران مرقدش را، از عمر آنان به حساب نمی آورد. (۱) ابن عباس در ضمن حدیثی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل می کند که فرمود: در زیر قبه ی امام حسین علیه السلام دعا به اجابت می رسد (۲).

□
امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس حاجتی از خداوند متعال دارد، نزدیک سر مبارک حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام بایستد و بگوید:

□
«یا ابا عبد الله، أشهد أنك تشهد مقامي، وتسمع كلامي، وأنتك حي عند ربك تُرزق، فأشأل ربك وربي في قضاء حوائجي، فإنها تُقضى إن شاء الله تعالى (۳)». ای ابا عبد الله! شهادت می دهم که موقعیت مرا مشاهده می کنی و کلام مرا می شنوی، تو زنده ای و در پیشگاه خداوند روزی داده می شوی، پس از پروردگار خودت و پروردگار من برآورده شدن نیازهای مرا بخواه. امام صادق علیه السلام فرمود: إن شاء الله حاجات او برآورده می شود.

ص: ۷۰

۱- (۱) - عده الداعی: ص ۵۷.

۲- (۲) - کفایه الأثر: ص ۱۷.

۳- (۳) - عده الداعی: ص ۶۴.

امام هادی علیه السلام فرمود: خداوند بقعه ها و سرزمین هایی دارد که دوست دارد مردم در آنها او را بخوانند و هرکس در آنجا دعا کند دعایش رامستجاب می کند، و حرم امام حسین علیه السلام یکی از آن بقعه هاست (۱).

امام هادی علیه السلام فرمود: من از خداوند خواسته ام که بعد از من هرکس این دعا را نزد قبرم بخواند، نیازهای او بر آورده شود.

«يَا عِيذُتِي عِنْدَ الْعِيْدِ، وَيَا رَجَائِي وَالْمُعْتَمِدَ، وَيَا كَهْفِي وَالسَّنْدَ، يَا وَاحِدُ يَا أَحَدُ، وَيَا قُلَّ هُوَاللَّهُ أَحَدُ، أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ بِحَقِّ مَنْ خَلَقْتَهُ (۲) مِنْ خَلْقِكَ وَلَمْ تَجْعَلْ فِي خَلْقِكَ

مِثْلَهُمْ أَحَدًا، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِمْ، وَأَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَكَذَا» (۳).

ای ذخیره ای من هنگام نیازها ای امیدم ای مورد اعتمادم ای پناهگاه من ای تکیه گاه من ای یکتا ای یگانه ای که اوست خداوند یکتا از تو درخواست می کنم بار الها به حق کسی که او را از میان آفریدگانت به صورت ویژه آفریدی و هیچ کسی را در آفرینشت مانندش قرار ندادی بر آنان درود فرست و برایم چنین و چنان کن - حاجتم را بر آور -

و مکان های دیگر در کتب مربوطه آمده که جهت اختصار از نقل آنها خودداری می شود.

(د) حالت دعا کننده

روحیه و حالات دعاکننده در کنار سایر شرائط، در استجاب دعا مؤثر است مانند بریدن از دیگران و فقط به خدا توجه تضرع و گریه که قبلاً گذشت و به دو مورد دیگر به طور فشرده اشاره می شود.

ص: ۷۱

۱- (۱) - مستدرک الوسائل: ج ۱۰، ص ۳۴۷، ح ۳.

۲- (۲) - خلقتهم، نسخه.

۳- (۳) - عده الداعی: ص ۶۵.

۱) حالت روزه داری: یکی دیگر از حالاتی که در اجابت دعا مؤثر می باشد روزه دار بودن است.

امام صادق علیه السلام فرمود: روزه دار خوابش عبادت، سکوتش تسبیح، عملش پذیرفته و دعایش مستجاب است (۱).

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: روزه دار دعایش رد نمی شود. (۲) حالت بیماری: پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله در ضمن روایتی فرموده است: ... شخصی که بیماری را برای رضای خدا عیادت کند، اگر مریض برای عیادت کننده دعا کند، خداوند متعال حتماً دعای او را مستجاب می فرماید (۳).

ص: ۷۲

۱- ((۱)) - عده الداعی: ص ۱۲۸.

۲- ((۲)) - عده الداعی: ص ۱۲۸.

۳- ((۳)) - عده الداعی: ص ۱۲۶.

حکیم جلوه رحمه الله در «رسالة في بيان استجابة الدعاء» دعاکنندگان را سه قسم می کند که بطور خلاصه نقل می کنیم:

اشاره

[\(۱\)\(۲\)](#)

۱ - گروهی که دعای آنها مستجاب است مانند انبیاء و ملائکه.

۲ - گروهی که دعای آنها مستجاب نیست مانند کسانی که معرفت به خداوند ندارند.

۳ - گروهی که اگر شرایط استجاب دعا را داشته باشند دعای آنها مستجاب می شود و اگر دارای شرایط نباشند دعای آنها مستجاب نمی شود.

در ذیل برخی کسانی را که در روایات به آنان وعده استجاب دعایشان داده شده، و سپس برخی دیگری را که واجد شرایط استجاب دعا نمی باشند و دعایشان مستجاب نمی گردد نام می بریم.

ص: ۷۳

۱- (۱) - سید ابو الحسن طباطبائی جلوه قدس سره یکی از سه فیلسوف بزرگ قرن اوایل ۱۳ و اوایل قرن ۱۴ هجری بشمار می آید، وی استاد آیه الله شاه آبادی و ایشان استاد امام راحل رحمه الله در فلسفه و حکمت و عرفان بوده است.

۲- (۲) - رساله فوق را مؤسسه امام هادی علیه السلام تصحیح نموده و با مقدمه ای به سبک رجالی پیرامون زندگی حکیم جلوه رحمه الله منتشر کرده که اکنون به چاپ دوم رسیده است.

*گروهی که دعایشان مستجاب است

- ۱ - روزه دار
- ۲ - حاجی و عمره گزار.
- ۳ - مرزبان و مجاهد در راه خدا
- ۴ - امام عادل
- ۵ - شخص مظلوم
- ۶ - دعا به برادر دینی در غیاب او
- ۷ - دعای فرزند صالح در حق پدر و مادر خود
- ۸ - دعای پدر صالح در حق فرزندش
- ۹ - کسی که در دعاهایش همه را بطور عموم دعا کند.
- ۱۰ - دعای شخص قبل از نازل شدن بلا
- ۱۱ - دعای شخص در حال نعمت و سلامتی (چنین شخصی در هنگام بلا و سختی دعایش قبول می شود)
- ۱۲ - دعای توکل کننده ی به خدا اگر به غیر او اعتماد نکند(۱).

*گروهی که دعاهایشان به مرحله اجابت نخواهد رسید

- ۱ - کسی که بدون حضور قلب دعا کند.
- ۲ - کسی که برای رسیدن به گناه، دعا کند(۲).
- ۳ - کسی که بر انجام گناه اصرار داشته باشد.
- ۴ - کسی که با زبان و قلب آلوده، نیت ناپاک و بدون توبه دعا کند.
- ۵ - کسی که با شکم پرشده از مال حرام، دعا کند.
- ۶ - کسی که به غیر خدا امید داشته باشد(۳).

١- ((١)) - عدده الداعى: ص ١٣٢-١٣١.

٢- ((٢)) - عدده الداعى: ص ١٥٢.

٣- ((٣)) - عدده الداعى: ص ٢٤.

۷- کسی که ارتباط خود را با خویشان خود قطع کرده باشد(۱).

۸- کسی که به دنبال کسب رزق و روزی نرود و در خانه می نشیند و می گوید: خدایا به من رزق و روزی ده، که به او گفته می شود:

آیا به تو امر نکردیم بدنبال روزی برو؟

۹- مردی که زن بدکاره اش را لعن و نفرین کند، به او گفته می شود:

مگر امر (طلاق) زن را به تو واگذار نکردیم؟

۱۰- مردی که مالی داشته و آن را از بین برده است و می گوید:

خدایا به من روزی ده، جواب می آید: آیا تو را به میانه روی در مال امر نکردیم؟

۱۱- مردی که مال خود را بدون اینکه شاهد بگیرد، قرض داده و قرض گیرنده انکار می کند، به او گفته می شود: آیا خداوند امر نفرمود که هنگام قرض دادن شاهد بگیر؟.

۱۲- کسی که به همسایه اش نفرین می کند در حالی که می تواند با فروختن منزل به جای دیگر رود.

۱۳- کسی که به وسیله ی دعا، از لطف و فضل خداوند مالی را به دست آورد و آن را در راهی که خیر نیست مصرف کند و بعد دوباره از خداوند طلب مال نماید، به او گفته می شود: آیابه تو (مال) عطا نکردیم؟!.

۱۴- کسی که در حال امتیث و آسایش دعا نکند و در موقع نزول بلا دعا کند، ملائکه گویند: صدای صاحب این دعا آشنا نیست و دعایش اجابت نمی شود(۲).

۱۵- کسی که دوستش را نفرین کند. همچون نفرین پدر بر فرزند که از روی ناراحتی باشد.

ص: ۷۵

۱- (۱) - مکارم الأخلاق: ص ۲۸۴.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۱۳۹-۱۳۷.

بخش ششم: چند پرسش و پاسخ

در قرآن و روایات اسلامی سفارش به دعا شده و آداب و شرائطی برای دعا و دعا کننده بیان شده است، و به وسیله دعا انسان در رسیدن به خواسته های خود راهنمایی گردیده است.

گاه درباره دعا و وعده پذیرش آن از سوی خداوند متعال، پرسش هایی مطرح می گردد از این قبیل:

چرا دعای بعضی از مردم مستجاب نمی شود؟

اگر خداوند خلاف مصلحت کاری انجام نمی دهد پس فایده دعا چیست؟ و...

که پاسخ به آن ضروری است.

ما در این بخش به چند پرسش پاسخ می دهیم.

ص: ۷۷

(۱) سؤال:

باتوجه به اینکه خداوند متعال فرموده است «أَجِيبْ دَعْوَةَ الدَّاعِ»^(۱).

«من دعای دعاکننده را اجابت می‌کنم»، چرا دعای بعضی از مردم مستجاب نمی‌شود؟

جواب:

۱ - ممکن است دعا و خواستن آنان همراه با ارکان استجابت دعا یا بعضی از آداب و شرائطی که در بخش‌های گذشته این کتاب اشاره کردیم، همراه نباشد و در نتیجه دعای حقیقی محقق نشده باشد.

۲ - گاهی در استجابت دعا تأخیر حاصل می‌شود که دعاکننده صبر و تحمل این فاصله زمانی برایش مشکل است و تصور می‌کند دعای او مستجاب نشده است، در صورتیکه مستجاب شده، به روایات زیر توجه کنید.

□
عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «يُسْتَجَابُ لِلرَّجُلِ الدُّعَاءُ ثُمَّ يُؤَخَّرُ، قَالَ: نَعَمْ، عِشْرِينَ سَنَةً»^(۲).

اسحاق بن عمّار می‌گوید به امام صادق علیه السلام عرض کردم:

آیا (ممکن) است که دعای شخص به اجابت رسیده باشد لکن به

ص: ۷۹

۱- ((۱)) - بقره: آیه ۱۸۶.

۲- ((۲)) - کافی: ج ۲، ص ۴۸۹ ح ۴.

تاخیر افتد (و اثر استجاب دعا همان زمان آشکار نگردد)؟ فرمود:

آری، تا بیست سال (ممکن است به تاخیر افتد).

عَنْ هُشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «كَانَ بَيْنَ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمْ» (۱) وَبَيْنَ أَخْذِ فِرْعَوْنَ أَرْبَعِينَ عَامًا» (۲).

امام صادق علیه السلام فرمود: میان سخن خدای عزوجل (که به موسی و برادرش هارون) فرمود: «به راستی دعای شما به اجابت رسید» و میان نابودی فرعون چهل سال به درازا کشید.

عَنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الطَّوِيلِ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا دَعَا لَمْ يَزَلِ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي حَاجَتِهِ مَا لَمْ يَسْتَعْجَلْ» (۳).

امام صادق علیه السلام فرمود: به راستی بنده چون دعا کند خداوند متعال در پی برآوردن حاجت او است تا زمانی که آن بنده برای رسیدن به حاجتش شتاب نکند.

۳ - گاهی دعا با آداب و شرائط آن همراه است ولی خداوند متعال می داند که صلاح و خیر شخص در بر آورده نشدن دعا او است؛ زیرا ممکن است باعث فساد برای او و یا شخص دیگری شود، یعنی اگر آن دعا مستجاب شود، دعاکننده پشیمان می شود.

این مسئله بسیار اتفاق افتاده است که شخصی مایل بوده به چیزی دست یابد و همینکه به آن رسیده پشیمان شده است و از زیان و فساد آن به خدا پناه برده است، در این مورد قرآن مجید می فرماید: «عَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» (۴).

ص: ۸۰

۱- (۱) - یونس: آیه ۸۹.

۲- (۲) - کافی: ج ۲، ص ۴۸۹، ح ۵.

۳- (۳) - کافی: ج ۲، ص ۴۷۴، ح ۱.

۴- (۴) - بقره: آیه ۲۱۶.

«چه بسا که چیزی را ناخوش دارید، ولی در حقیقت خیر و صلاح شما در آن بوده است و بسا که چیزی را دوست بدارید و در واقع به زیان شما است؛ خداوند [پایان کارها را] می داند و شما نمی دانید».

حضرت علی علیه السلام می فرماید: چه بسا انسان، حریص است که به چیزی دست یابد، ولی هنگامی که به آن دست یافت آرزو می کند ای کاش به آن نرسیده دست نیافته بود(۱).

۴ - گاهی دعا کننده به جهت مستجاب نشدن ظاهر دعایش ناراحت است در حالی که مستجاب نشدن دعا به جهت رسیدن به درجات عالی در آخرت، یا دفع گرفتاری های دنیوی است و ثواب و پاداش این راز و نیاز برای آخرت او ذخیره شده است و یا شرور و آفات دنیوی که در انتظار او بوده در اثر همین توجه و راز و نیاز از او دور شده است.

ابو سعید خدری روایت کرده است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:

هر مؤمنی که خداوند متعال را - با دعائی که در آن قطع رحم یا گناه نباشد - بخواند، حتماً خداوند یکی از این سه خصوصیت را به او عطا می فرماید:

- یا در اجابت دعایش تعجیل می کند.

- یا ثواب آن برای آخرتش ذخیره می شود.

- یا از او سختی و بدی را دفع می کند - که خوبی آن مثل خوبی نتیجه ی دعا است.

یاران پیامبر گفتند: ای رسول خدا، پس زیاد دعا کنیم حضرت فرمود: زیاد خدا را یاد کنید(۲).

ص: ۸۱

۱- (۱) - عده الداعی: ص ۲۲.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۳۰.

مولای متقیان علی علیه السلام در بیانی نورانی می فرماید: چه بسا تأخیر در اجابت دعای بنده، به این جهت است که اجر بیشتری ببرد و بیش از آنچه آرزو دارد پاداش ببیند. (۱)

از این مطالب می توان نتیجه گرفت که در دعا نمودن فوائد زیادی است، که اگر به یکی نرسید، مستحق رسیدن به دیگر فوائد آن می شود.

(۲) سؤال:

اگر خداوند بزرگ، خلاف مصلحت و حکمت کاری انجام نمی دهد، پس فایده ی دعا چیست؟

جواب:

درخواست و دعا برای رسیدن به نعمتی می تواند نوعی مصلحت و اظهار قدردانی از نعمت باشد.

چه بسا انسان تا احساس نیاز به نعمتی یا چیزی نکند و این نیاز خود را آشکار نسازد اگر به آن نعمت دست یابد قدردانی لازم را بعمل نمی آورد و گاه باشد که از بهره مندی از آن نعمت سرباز زند.

ولی هنگامی که احساس کمبود و نیاز کرد چون نعمت باو رسد قبول کند و شاکر آن بشود.

بنابراین می توان گفت:

ممکن است چیزی قبل از دعا و التماس کردن به مصلحت شخص نباشد ولی بعد از دعا، مصلحت و حکمت به آن تعلق گیرد.

در تشویق به دعا و نهی از بستن دهان و ترک دعا، و اینکه دعا مقدرات را تغییر می دهد و دعا کننده با دعا به منزلت و مقام خاصی

ص: ۸۲

۱- (۱) - عده الداعی: ص ۳۱-۳۰. به روایت امام صادق علیه السلام در پاورقی ص ۳۱ مراجعه کنید.

می رسد امام صادق علیه السلام به "میسربن عبدالعزیز" می فرماید:

ای میسر! دعا کن و نیازت را از خدا بخواه، نگو که کار گذشته است (و آنچه مقدر شده همان شود و دعا اثری ندارد) همانا در پیشگاه خداوند متعال منزلت و مقامی است که جز با دعا و خواستن به آن نتوان رسید، و اگر بنده ای دهان خود را ببندد و درخواست نکند، به او چیزی عطا نمی شود. پس درخواست کن تا به تو عطا شود.

ای میسر! هیچ دری نیست که کوبیده شود، جز اینکه امید آن رود که به روی کوبنده باز شود(۱).

(۳) سؤال:

یکی از ارکان استجاب دعا ایمان به ولی خدا در هر زمان است، دیده شده بعضی افراد غیر مسلمان دعا می کنند و مستجاب می شود، یا بعضی از فرق اسلامی ایمان به ولی عصر - عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ - ندارند، و دعای آنها مستجاب می شود؛ راز مسئله چیست؟

جواب: در صفحه ۲۵-۲۷ گفته شد که مستضعفین فرهنگی و فکری از این شرط مستثنی هستند زیرا ایشان بر فطرت پاکشان باقی

ص: ۸۳

۱- (۱) - کافی: ج ۲، ص ۴۶۶-۴۶۷، ح ۳. مرحوم علامه مجلسی می گوید: اینکه فرموده (ونگو که کار گذشته است) این نهی امام علیه السلام دو وجه دارد: اول اینکه این گفتار باطل است زیرا این گفتار یهود و برخی دیگر است [که می گفتند دست خدا بسته است و کار تمام شده و قابل تغییر نیست] بلکه باید ایمان به بداء [و قدرت الهی داشت که حقایقی هست که بعد از مخفی بودن با دعا یا فعل دیگری آشکار می گردد] و باینکه خداوند سبحان هر روز در شأن و تجلی خاصی است و هر چه خواهد محو کند و هر چه بخواهد ثبت می کند و قضا و قدر مانع دعا نیستند... خود دعا نیز از اسباب قضا و قدر و امر به دعا نیز از آن اسباب است. دوم این است که... این کلام را مانع از دعا قرار ندهی که سبب اعتقاد بر بی فائده بودن دعای تو شود [دعا به خودی خود مطلوب است چون عبادت بزرگی است و انسان را به مقام بلندی در نزد خدا می رساند که بدون دعا نمی توان به آن رسید]: مرآة العقول: ج ۱۲، ص ۴.

هستند و اگر ضعف فکری نداشتند یا آنها را در عقب ماندگی فرهنگی قرار نداده بودند و مانع رشد آنها نمی شدند و فرصت می دادند تا حق برای آنها روشن شود ایمان می آوردند، این گروه از روی لجاجت و عناد دشمنی با ولی خدا و پافشاری بر انکار حق ندارند، لذا چون از دل و جان و با فطرت پاک به خدا توجه می کنند و دشمنی با ولی خدا ندارند با حفظ شرائط دیگر، دعایشان مستجاب می گردد.

بنابراین شرط ایمان به ولی خدا در هر زمان ثابت است از این رو در روایت امام هادی علیه السلام، (در صفحه ۲۶ و ۲۷) شخصی به نام فتح که ادعای ولایت می کرد و در باطن ولایت نداشت؛ و همچنین طبق روایت امام باقر علیه السلام (در صفحه ۲۵ و ۲۶) آن شخص که در پیامبری حضرت عیسی علیه السلام شک داشت، دعا و خواست آنها مورد اجابت و پذیرش واقع نشد.

(۴) سؤال:

برآورده شدن نیازهایی که انسان از خداوند سبحان طلب می کند، یا مقدر است و یا مقدر نیست که در صورت اول، بطور ضروری انجام می شود زیرا تقدیر الهی بر آن تعلق گرفته است و در صورت دوم، انجام آن ممتنع است زیرا بر خلاف تقدیر الهی است، پس دعا در برآورده شدن نیازها، چه تأثیری دارد؟

جواب:

مقدرات الهی بدون اسباب محقق نمی شود و اگر برآورده شدن خواسته ی شخص، مقدر باشد بدون سبب و ابزار انجام نمی شود.

دعا هم یکی از اسباب و ابزارهای اجابت و برآورده شدن حاجت می باشد به همین جهت است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:

ص: ۸۴

«لَا يُرَدُّ الْقَضَاءُ إِلَّا الدُّعَاءُ» یعنی فقط دعا، قضای الهی را بر می گرداند(۱).

امام صادق علیه السلام فرمود:

«الدُّعَاءُ يُرَدُّ الْقَضَاءَ بَعْدَ مَا أُبْرِمَ إِبْرَامًا(۲)» یعنی دعا قضای الهی را برمی گرداند بعد از اینکه انجام آن حتمی شده باشد.

امام صادق علیه السلام فرمود:

«إِنَّ الدُّعَاءَ يُرَدُّ الْقَضَاءَ، يَنْقُضُهُ كَمَا يَنْقُضُ السَّلْكَ وَقَدْ أُبْرِمَ إِبْرَامًا(۳)» پس می توان گفت که دعا از اسباب و ابزارهای است که خداوند متعال در جهان هستی مقدر نموده است و به همین جهت است که علمای دینی گفته اند دعا از قدر است و با دعا مقدرات تغییر می کند(۴).

(۵) سؤال:

اگر حقیقت دعا، خواستن حقیقی از خدا و قطع امید از غیر او است، مقدّسات و اولیاء خدا را واسطه قرار دادن، یا از آنها طلب شفاعت نمودن، با توجه کامل به خدا چگونه سازگار است؟

جواب:

اگر دعا کننده آنها را چون خدا بداند و از آنها بخواهد که مشکل او را مستقلاً انجام دهند، این یک نوع شرک است و فرد دعا کننده چون غلو کرده است، گناهکار به حساب می آید.

ولی از قرآن و روایات استفاده می شود که اهل توحید، هیچ گاه این چنین متوسل نمی شوند، بلکه چون اولیاء خدا را پاک و از مقرّبین الهی شمرده و می دانند که دعای آنها در پیشگاه الهی مستجاب

ص: ۸۵

۱- (۱) - بحار الأنوار: ج ۹۰، ص ۳۰۰، ضمن ح ۳۷.

۲- (۲) کافی: ج ۲ ص ۴۷۰ ح ۷.

۳- (۳) کافی: ج ۲، ص ۴۶۹، ح ۱.

۴- (۴) - المیزان: ج ۲، ص ۴۱.

می شود، آنها را واسطه قرار می دهند که از خداوند بخواهند تا خواسته ی اینها برآورده شود.

همانگونه که در قرآن کریم آمده برادران یوسف علیه السلام از پدرشان خواستند که برای آنها شفاعت نموده و طلب آموزش کند، حضرت یعقوب علیه السلام که پیامبر و دعوت کننده ی به توحید و یکتا پرستی بود، قبول کرد و برای آنها از خداوند طلب آموزش نمود. خداوند هم توبه ی آنها را پذیرفت.

اگر فرزندان یعقوب پدرشان را دارای اراده و قدرتی مستقل از خداوند متعال می دانستند، پیامبر خدا آنها را از این کار شرک نهی می نمود، ولی روشن است که فرزندان، پدرشان را واسطه قرار داده و از غیر خدا به طور حقیقی قطع امید کرده بودند. و این شفاعت منافات با توحید ندارد.

باید اضافه کرد که اگر این کار با توحید منافات داشت خداوند آن را در قرآن به عنوان یک عمل پسندیده نقل نمی کرد، و اگر عمل ناپسند بود خداوند فرزندان یعقوب را بر این کار سرزنش می کرد.

خداوند در آیه دیگر برای آموزش گناهان مردم، علاوه بر استغفار خودشان آنها را راهنمایی و تشویق می کند تا پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را نیز وسیله آموزش خود قرار دهند و با طلب مغفرت آن حضرت از بخشش و رحمت خداوند بهره مند شوند از این رو می فرماید:

«وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا» (۱).

«اگر آنها هنگامی که به خود ستم می کردند، به نزد تو می آمدند،

ص: ۸۶

و از خدا طلب آمرزش می کردند، و پیامبر هم برای آن ها استغفار می کرد، خدا را توبه پذیر و مهربان می یافتند».

ملاحظه می کنید که خداوند، آمدن در پیشگاه پیامبر و شفیع قرار دادن حضرت را برای آمرزش گناهان، نه تنها منع نمی کند، بلکه با این جمله آنها را تشویق می کند که به محضر رسول خدا صلی الله علیه و آله بروند و از او بخواهند تا واسطه ی استغفار برای بندگان باشد.

خلاصه باید گفت: واسطه شدن پیامبر و اولیای خدا به اذن خداست و با توجه کامل به خدا منافات ندارد زیرا طبق آیه فوق خداوند چنین ارشاد و راهنمایی کرده و قبول شفاعت از باب رحمانیت اوست، و این خود یکی از راه هایی است که دعای دعا کنندگان به واسطه ی قرب این مقربین زودتر مستجاب شود.

(۶) سؤال:

آیا در کتب عامه روایاتی یافت می شود که پیشینیان یا اصحاب رسول اکرم صلی الله علیه و آله برای رسیدن به حاجت خود، خدا را به انبیاء و اولیاء قسم داده باشند یا به آنها متوسل شوند و بخواهند که برای پذیرش خواسته ایشان دعا کنند؟ یا این گونه دعا و قسم به پیامبران و اولیاء فقط در کتب و ادعیه شیعیان است؟

جواب:

در این زمینه نه تنها در کتب و ادعیه شیعه بلکه روایاتی معتبر در کتب عامه نیز آمده است که به اختصار در سه قسمت نقل می کنیم.

(اول)

دعا و توسل به حق پیامبر و آل او قبل از خلقت ایشان.

در کتب عامه روایاتی در این زمینه هست که بعضی از آنها به گفته بزرگان شان صحیح السند است از جمله حاکم نیشابوری در کتابش و جمع دیگر از علمای عامه این روایت را نقل می کنند که:

ص: ۸۷

چون حضرت آدم از کرده خود پشیمان شد گفت: «يَا رَبِّ أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ لَمَّا غَفَرْتَ لِي»، پروردگارا تو را به حق محمد قسمت می دهم که از خطای من بگذری و مرا بیامری، خداوند گفت: چگونه محمد را شناختی در حالی که او را هنوز نیافریده ام؟

آدم گفت: خدایا چون مرا با دست قدرت خود آفریدی و از روح در من دمیدی، سر خود را بلند کردم دیدم بر پایه های عرش تو نوشته شده است «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ» دانستم که تو بر نامت اضافه نمی کنی جز نام محبوبترین خلقت را. خداوند گفت: راست گفתי ای آدم او محبوبترین خلق است بر من، بحق او مرا قسم دادی، من هم از تو گذشتم و گناهت را بخشیدم.

حاکم نیشابوری بعد از نقل این حدیث گوید سندهای این حدیث صحیح است (۱).

روایت دیگری را در این زمینه جلال الدین سیوطی و ابن مغزالی دو تن از بزرگان اهل سنت نقل کرده اند که ابن عباس از رسول اکرم صلی الله علیه و آله از کلماتی که حضرت آدم از پروردگارش دریافت کرد (و با آنها توبه نمود) و خداوند توبه او را پذیرفت سؤال کرد.

حضرت فرمود: از خداوند متعال درخواست نمود بحق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین که توبه او را بپذیرد، خداوند هم توبه او را پذیرفت (۲).

حاکم نیشابوری نقل می کند که: در جنگ یهودیان خیبر با قبیله غطفان همیشه یهودیان شکست می خوردند، یهودیان خیبر به این دعا پناه برده و چنین دعا کردند:

□
«اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ

ص: ۸۸

۱- (۱) - المستدرک علی الصحیحین: ج ۲، ص ۶۷۲، ح ۴۲۲۸؛ المعجم الصغیر: ج ۲، ص ۸۲.

۲- (۲) - الدر المنثور: ج ۱، ص ۶۰؛ مناقب علی بن ابیطالب علیه السلام: ص ۶۳، ح ۹۹۰۸۹.

الَّذِي وَعَدْتَنَا أَنْ تُخْرِجَهُ لَنَا فِي آخِرِ الزَّمَانِ إِلَّا نَصَرْتَنَا عَلَيْهِمْ» ، (بار خدایا از تو می خواهیم به حق محمد پیامبر درس نخوانده که به ما وعده داده ای او را در آخر الزمان برای ما بفرستی، ما را بر این قبیله پیروز کن).

یهودیان خیبر در هنگام جنگ این دعا را می خواندند و قبیله غطفان را شکست می دادند(۱).

(دوم)

درخواست دعا از پیامبر و توسل به حضرت در زمان زندگانی پیامبر صلی الله علیه و آله

در سنن ترمزی، ومسند احمدو مستدرک حاکم و کتب دیگر نقل شده:

مرد نابینائی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و گفت:

از خدا بخواه که به من عافیت عنایت فرماید، پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

اگر بخواهی دعا می کنم و اگر صبر کنی برای تو بهتر است.

مرد نابینا گفت: برای عافیت دعا کن، پیامبر صلی الله علیه و آله به او دستور داد تا وضو بگیرد و این دعا را بخواند:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، إِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَىٰ رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتُقْضَىٰ لِي، اللَّهُمَّ فَشَفِّعْهُ فِيَّ»(۲).

بار خدایا من از تو سؤال می کنم و به تو رو می آورم به وسیله پیامبرت محمد پیامبر رحمت، (ای محمد!) من به وسیله تو روی می آورم به سوی پروردگارم درباره این خواسته هایم، تا حاجاتم برآورده شود، خدایا او را در حق من شفیع قرار ده.

ص: ۸۹

۱- (۱) - المستدرک علی الصحیحین: ج ۲، ص ۲۸۹، ح ۳۰۴۲؛ البدایه والنهایه: ج ۲، ص ۳۷۸.

۲- (۲) - سنن ترمذی: ج ۵، ص ۵۶۹، رقم ۳۵۷۸؛ مسند احمد: ج ۴، ص ۱۳۸؛ المستدرک علی الصحیحین: ج ۱، ص ۴۵۸، رقم ۱۱۸۰. در ذیل این حدیث حاکم گوید: اسناد این حدیث صحیح است، همچنین این حدیث را حاکم در ص ۷۰۰ رقم ۱۹۰۹ آورده و گفته: اسناد این حدیث صحیح است و در صحیح مسلم و صحیح بخاری آورده نشده است. مقدمه موسوعه زیارات المعصومین علیهم السلام: ص ۲۱۵، ح ۳.

از این روایت استفاده می شود که:

۱ - درخواست دعا از پیامبر و اولیاء الهی اشکالی ندارد و اگر اشکالی داشت پیامبر مرد نابینا را از این درخواست نهی می کرد.

۲ - پیامبر صلی الله علیه و آله خواست هم مرد نابینا دعا کند و از خدا بخواهد و هم پیامبر را شفیع و واسطه قرار دهد، از این رو به او دعای فوق را آموزش داد.

۳ - آن مرد عمل کرد و با خواست خدا و شفاعت و دعای پیامبر به خواسته خود دست یافت و بینا شد.

حاکم نیشابوری در ذیل داستان فوق می گوید:

فَدَعَا بِهَذَا الدَّعَاءِ فَقَامَ وَقَدْ أَبْصَرَ (۱).

یعنی آن مرد با این الفاظ دعا کرد، سپس بلند شد ایستاد درحالی که بینا شده بود.

ابن کثیر دمشقی نقل می کند که ابوطالب عموی پیامبر صلی الله علیه و آله بیمار شده بود از پیامبر صلی الله علیه و آله درخواست کرد تا حضرت از پروردگار برای شفای او دعا کند، حضرت دعا کردند، در همان ساعت بیماری او برطرف شد و شفا یافت (۲).

علاوه بر شخص نبی اکرم صلی الله علیه و آله روایاتی وارد شده که اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله از خویشاوندان حضرت می خواستند که برای خواسته آنها دعا کنند و آنها نیز دعا نموده و مستجاب می شد که بواسطه اختصار نقل نمی شود (۳).

ص: ۹۰

۱- ((۱)) - المستدرک علی الصحیحین: ج ۱، ص ۷۰۷، ح ۱۹۲۹.

۲- ((۲)) - البدایه والنهایه: ج ۶، ص ۱۸۰.

۳- ((۳)) - صحیح بخاری: ج ۲، ص ۳۴؛ تاریخ مدینه دمشق: ج ۲۶، ص ۳۵۵؛ مقدمه موسوعه زیارات المعصومین: ص ۲۱۸-

سوم) بعد از رحلت رسول اکرم صلی الله علیه و آله

اصحاب بعد از رحلت رسول گرامی صلی الله علیه و آله همچون زمان زندگی آن بزرگوار از حضرت می خواستند که از خدا خواسته آنها را بخواهد، حدیث زیر در کتب عامه آمده.

مردی برای رفع نیازش نزد عثمان بن عفان رفت و آمد می کرد و او به مرد حاجتمند اعتنائی نمی نمود و نظری برای برآورده شدن خواسته اش نداشت.

شخص حاجتمند فرزند حنیف را دیده و او را از مشکلش آگاه ساخت، فرزند حنیف به او گفت: وضو بگیر، سپس به مسجد برو و دو رکعت نماز بجا آور آنگاه بگو:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، يَا مُحَمَّدُ، إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي فَتَفِضْ لِي حَاجَتِي».

بار خدایا من از تو سؤال می کنم و به تو روی می آورم به وسیله پیامبر مان محمد پیامبر رحمت، ای محمد به وسیله تو روی می آورم به پیشگاه پروردگرم برآورده شود حاجاتم.

و بعد حاجتت را بگو.

سپس برو من تو را خواهم دید.

مرد حاجتمند رفت و آنچه ابن حنیف گفته بود انجام داد؛ سپس به در خانه عثمان بن عفان رفت، نگهبان در منزل او را به نزد عثمان برد و او را نزد عثمان در جای خوبی نشانده؛

عثمان از حاجت او سؤال کرد و پس از شنیدن خواسته او، حاجتش را برآورد، سپس عثمان گفت: چرا خواسته خود را تا این ساعت نگفتی، [از این پس] هر خواسته و حاجتی داشتی بگو.

مرد [با حاجت بر آورده شده] از خانه عثمان بن عفان خارج شد، در راه ابن حنیف را ملاقات کرد، به او گفت: خدا به تو جزای خیر دهد، در خواسته من تأخیر نینداختی و به او - عثمان بن عفان - درباره من صحبت کردی.

ابن حنیف گفت: به خدا هیچگاه به او صحبت نکردم؛ لکن من شاهد بودم که مرد نابینائی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و از نابینائی و اینکه عصا کش و راهنمائی ندارد به حضرت شکایت کرد.

حضرت دستور دادند وضو بگیرد و دو رکعت نماز بگذارد و این دعا را بخواند...

ابن حنیف گوید: هنوز جمع ما متفرق نشده بود که آن مرد نابینای زمینگیر بر ما وارد شد، به گونه ای که گویا نابینا و زمینگیر نبوده است (۱).

از روایات سه قسمت گذشته استفاده می شود که درخواست دعا از پیامبر صلی الله علیه و آله و اولیای الهی جهت بر آورده شدن حاجات، و همچنین خدا را به وجود مقدس ایشان قسم دادن طبق روایات عامه مانعی ندارد و اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله چنین می کرده اند.

در کتب ادعیه شیعه این نوع دعا و قسم زیاد است که به جهت کوتاه شدن پاسخ از نقل آنها خودداری می کنیم و خوانندگان می توانند به صحیفه سجاده، مصباح المتهجد، اقبال الأعمال، عده الداعی، فلاح السائل، دعوات راوندی، موسوعه الأدعیه، موسوعه زیارات المعصومین علیهم السلام، و... مراجعه کنند.

ص: ۹۲

- قرآن كريم.
- اقبال الأعمال، سيد بن طاووس طبع حجرى، دارالكتب الاسلاميه، تهران، تاليف على بن طاووس.
- امالى، شيخ صدوق، نشر مؤسسه بعثت، قم، چاپ اول، ۱۴۱۷ ق.
- بحار الأنوار، علامه مجلسى، دارالكتب الاسلاميه، تهران، ۱۳۷۶ ش.
- البدايه والنهايه، اسماعيل بن كثير دمشقى، دار إحياء التراث العربى، بيروت ۱۴۱۳ هـ.
- تاريخ مدينه دمشق، ابن عساكر، دار الفكر، بيروت، ۱۴۲۱ هـ.
- تهذيب الأحكام، شيخ طوسى، دارالكتب الاسلاميه، تهران، ۱۳۹۰.
- ثواب الأعمال، شيخ صدوق، مكتبه الصدوق، تهران، ۱۳۹۱ هـ.
- جامع أحاديث الشيعة، آيت الله العظمى بروجردى، منشورات مدينه العلم، ۱۴۰۷ ق - قم.
- الجامع الصغير، جلال الدين سيوطى، دار الكتب العلميه، بيروت، ۱۴۰۱ هـ، چاپ اول.
- الخصال، شيخ صدوق، نشر جامعه مدرسين حوزه علميه قم، ۱۴۰۳ ق.
- الدعوات، قطب الدين رواندى، نشر مدرسه امام مهدي عليه السلام - قم، چاپ اول، ۱۴۰۷ ق.
- الدر المنثور، عبد الرحمن سيوطى، مكتبه المرعشى، قم ۱۴۰۴ هـ.
- رساله فى بيان استجابہ الدعاء، حكيم جلوه، نشر مؤسسه پيام امام هادى عليه السلام، چاپ دوم، ۱۳۸۲ ش.
- سنن ترمذى، محمد بن عيسى بن سوره، دار عمران، بيروت، ۱۳۵۷ هـ.
- صحيح بخارى، محمد بن اسماعيل بخارى، دار الجليل، بيروت، ۱۳۱۳ هـ.
- عده الداعى، احمد بن فهد حلى، دارالكتب الاسلاميه، چاپ اول، ۱۴۰۷ ق.

- عيون أخبار الرضا عليه السلام، شيخ صدوق، المطبعة الحيدرية، نجف اشرف، ١٣٩٠ هـ.
- فقه الرضا، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، قم، ١٤٠٦ هـ.
- فلاح السائل، سيد بن طاووس، مركز الاعلام الاسلامي، قم.
- كافي، شيخ كليني، دارالكتب الاسلامي، تهران، چاپ چهارم، ١٣٦٥ ش.
- كامل الزيارات، شيخ ابن قولويه، مطبعة مرتضويه، نجف اشرف، ١٣٥٦ هـ.
- كنز العمال، علاء الدين متقى هندی، مؤسسه الرساله، بيروت، ١٤٠٩.
- مرآه العقول، علامه مجلسي، دارالكتب الإسلاميه، تهران، ١٤٠٧ هـ.
- المستدرک علی الصحیحین، حاکم نیشابوری، دارالکتب العلمیه، بیروت ١٤١١ هـ.
- مستدرک الوسائل، میرزای نوری، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، چاپ اول، مشهد، ١٤٠٧ هـ.
- مسند احمد، احمد بن حنبل، دار احیاء، بیروت.
- مصباح المتهجد، شيخ طوسی، نشر مؤسسه فقه الشيعه، بیروت، چاپ اول، ١٤١١ ق.
- المعجم الكبير، سليمان بن احمد طبراني، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ١٣٩٧ هـ.
- مقدمه موسوعه زيارت المعصومين عليهم السلام، مؤسسه امام هادی عليه السلام، قم، ١٤٢٥ هـ.
- المقنعه، شيخ مفيد، مؤسسه نشر اسلامي (جامعه مدرسين علميه قم) چاپ چهارم، ١٤١٧ هـ.
- مكارم الأخلاق، شيخ طبرسي، نشر دارالبلاغه، چاپ دوم، ١٤١١ ق.
- مناقب علي بن ابيطالب عليه السلام، علي بن محمد واسطي (ابن المغازلي)، المكتبه الاسلاميه، تهران، چاپ دوم، ١٤٠٣ هـ.
- من لا يحضره الفقيه، شيخ صدوق، تحقيق علي اكبر غفاري، نشر جامعه مدرسين علميه قم، چاپ سوم ربيع المولود ١٤١٤.
- الميزان، علامه طباطبائي، نشر جامعه مدرسين حوزه علميه قم، چاپ چهارم، ١٤١٤ ق.
- وسائل الشيعه، شيخ حرّ عاملي، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، چاپ دوم، ١٤١٤ ق.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریان‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می‌نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

